

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління та національної безпеки
Кафедра психології

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

Левицька Анна В'ячеславівна

УДК 159.9

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Особливості мотивації досягнення особистостей старшого юнацького віку
з обмеженими можливостями

053 «Психологія»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр, кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Керівник роботи
Паламарчук Тетяна Миколаївна
кандидат економічних наук

Житомир – 2025

Висновок кафедри _____

за результатами попереднього захисту: _____

Протокол засідання кафедри № _____ від «__» _____ 20__ року

Завідувач кафедри _____

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

(прізвище ,ім'я, по батькові)

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти _____ захистив (ла)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

(прізвище ,ім'я, по батькові)

АНОТАЦІЯ

Левицька А. В. Особливості мотивації досягнення особистостей старшого юнацького віку з обмеженими можливостями. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 053 «Психологія». – Поліський національний університет, Житомир, 2025.

Магістерська робота присвячена дослідженню психологічних особливостей мотивації досягнення у старшому юнацькому віці, зокрема у молоді з психофізіологічними обмеженнями. У теоретичній частині розглянуто вітчизняні та зарубіжні підходи до аналізу мотивації досягнення, охарактеризовано змістові компоненти мотиваційної сфери (прагнення до успіху та уникнення невдачі), визначено вікові особливості юнацького періоду та чинники, що впливають на становлення мотиваційного профілю особистості. Особливу увагу приділено психологічним особливостям розвитку юнаків з обмеженими можливостями та можливим бар'єрам, що впливають на вираженість мотиваційних тенденцій.

Емпіричне дослідження проведено на вибірці 26 юнаків віком 18–21 років, серед яких 13 респондентів з обмеженими можливостями (експериментальна група) та 13 юнаків із типовим психофізіологічним розвитком (контрольна група). Дослідження здійснювалося на базі Обласного медичного центру вертебрології і реабілітації. Для вивчення мотивації досягнення застосовано модифікований тест тематичної аперцепції (ТАТ) Х. Хекхаузена, адаптований для юнацького віку. Отримані наративи було проаналізовано за допомогою контент-аналізу з метою визначення індикаторів прагнення до успіху та уникнення невдачі. Результати дали змогу виявити суттєві відмінності між групами, зокрема більшу тенденцію до уникнення невдачі та знижену впевненість у власних можливостях у юнаків з психофізіологічними

обмеженнями.

У роботі обґрунтовано роль самооцінки, соціальної підтримки та внутрішніх ресурсів особистості в розвитку мотивації досягнення у старшому юнацькому віці. Запропоновано практичні рекомендації для психологів та педагогів, які працюють з молоддю в умовах інклюзивної освіти та реабілітації.

Ключові слова: досягнення, інвалідність, мотивація досягнення, мотиваційні тенденції, особистість, прагнення до успіху, самореалізація, самооцінка, уникнення невдачі, юнацький вік.

SUMMARY

Levytska A. V. Specific features of achievement motivation in late adolescents with disabilities. – Master's thesis for obtaining the Master's degree in specialty 053 "Psychology". – Polissia National University. – Zhytomyr, 2025.

The master's thesis is devoted to studying the psychological characteristics of achievement motivation in late adolescents, with particular attention to young people who have psychophysiological limitations. The theoretical part summarizes domestic and international approaches to understanding achievement motivation, outlines the structure of motivational tendencies (striving for success and avoidance of failure), and highlights the age-specific features of late adolescence. Special emphasis is placed on the developmental, emotional and adaptive characteristics of adolescents with disabilities, which may influence the dynamics of achievement motivation.

The empirical study involved 26 adolescents aged 18–21, including 13 individuals with disabilities (experimental group) and 13 with typical psychophysiological development (control group). The research was conducted at the Regional Medical Center of Vertebrology and Rehabilitation. To diagnose achievement motivation, a modified Thematic Apperception Test (TAT) by H. Heckhausen was used, adapted for the age of respondents. The obtained narratives were analyzed using content-analysis procedures aimed at identifying indicators of striving for success and avoidance of failure. Qualitative and quantitative analysis made it possible to reveal significant differences in motivational tendencies between the two groups.

The results show that adolescents with psychophysiological limitations demonstrate a higher orientation toward avoidance of failure, increased emotional tension, and lower confidence in their abilities, while adolescents with typical development more often display achievement-oriented behavior and expectations of success. The study highlights the role of self-esteem, social support, and internal resources as key determinants of achievement motivation in late adolescence. Practical

recommendations are proposed for psychologists and educators working in rehabilitation and inclusive educational settings.

Key words: achievement, achievement motivation, youth, disability, motivational tendencies, personality, self-realization, self-esteem, striving for success, avoidance of failure.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1	13
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ ОСОБИСТОСТЕЙ СТАРШОГО ЮНАЦЬКОГО ВІКУ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ	13
1.1. Аналіз основних підходів до вивчення проблем структури мотивації	13
1.2. Особливості розвитку юнаків з обмеженими можливостями	18
1.3. Досліджувана модель структури мотивації досягнення юнаків з різним рівнем психофізіологічного розвитку	24
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2.	27
МЕТОДИ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ ...	27
2.1. Аналіз методів дослідження мотивації досягнення у юнацькому віці.....	27
2.2. Діагностика мотивації досягнення за допомогою методики Х. Хекхаузена	29
2.3. Методика та організація дослідження	30
Висновки до розділу 2	34
РОЗДІЛ 3.	37
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ У ЮНАКІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ	37
3.1. Аналіз результатів емпіричного дослідження мотивації досягнення у юнаків	39
3.2. Аналіз структури мотивації досягнення за результатами контент-аналізу	41
3.3. Аналіз структури мотивації досягнення за типами регуляції	47
3.4. Аналіз структури мотивації досягнення за повнотою та збалансованістю	48

3.5. Аналіз структури мотивації досягнення за індивідуальними показниками	56
Висновки до розділу 3	61
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	68

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасній психології особистості проблема мотивації досягнення розглядається як один із ключових механізмів саморегуляції поведінки, що визначає рівень активності, цілеспрямованості та здатності особистості реалізувати власний потенціал. Особливої значущості ця проблематика набуває у старшому юнацькому віці — періоді інтенсивного становлення самоусвідомлення, формування професійних намірів, розвитку самооцінки та внутрішньої мотивації, які безпосередньо впливають на подальший життєвий вибір і соціальну адаптацію. Наукові підходи до розуміння мотивації досягнення ґрунтовно представлені в роботах Дж. Аткинсона, Л.І. Божович, Л.С. Виготського, Е. Десі, І.С. Кона, А. Маслоу, Д. Мак-Клелланда, Г. Мюррея, Р. Раяна, К. Роджерса, Х. Хекхаузена, які підкреслюють роль внутрішніх і зовнішніх чинників у формуванні мотиваційної поведінки.

На особливу увагу заслуговує аналіз мотивації досягнення у юнаків з психофізіологічними обмеженнями. Для цієї групи характерними є підвищена емоційна вразливість, нестійка самооцінка, відчуття залежності від оцінки оточення, що зумовлює своєрідність формування мотивів прагнення до успіху та уникнення невдачі. В умовах інклюзивного освітнього середовища мотиваційна сфера виконує компенсаторну функцію, сприяє подоланню труднощів і забезпечує ефективну адаптацію. Водночас питання специфіки мотивації досягнення в осіб із психофізіологічними обмеженнями у старшому юнацькому віці залишаються недостатньо вивченими: бракує порівняльних досліджень, недостатньо описані механізми впливу психофізіологічних чинників на мотиваційну поведінку та не окреслені чіткі закономірності співвідношення мотивів досягнення й уникнення невдачі.

Вказані обставини зумовлюють наукову і практичну необхідність вивчення психологічних особливостей мотивації досягнення юнаків з різним рівнем психофізіологічного розвитку та визначають актуальність обраної теми

дослідження.

Мета дослідження — виявити та порівняти психологічні особливості мотивації досягнення у юнаків з обмеженими можливостями та юнаків з типовим психофізіологічним розвитком.

Завдання дослідження: Здійснити теоретичний аналіз наукових підходів до вивчення мотивації досягнення та специфіки її прояву у старшому юнацькому віці. Охарактеризувати особливості психологічного розвитку юнаків з психофізіологічними обмеженнями та їхній вплив на формування мотиваційної сфери. Обґрунтувати методичний інструментарій та описати організацію емпіричного дослідження мотивації досягнення. Емпірично виявити та порівняти тенденції прагнення до успіху й уникнення невдачі у юнаків з різним рівнем психофізіологічного розвитку.

Об'єкт дослідження — мотивація досягнення у старшому юнацькому віці.

Предмет дослідження — психологічні особливості мотивації досягнення у юнаків з різним рівнем психофізіологічного розвитку.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що юнаки з психофізіологічними обмеженнями характеризуються більшою вираженістю тенденції уникнення невдачі та нижчим рівнем спрямованості на досягнення успіху порівняно з їхніми ровесниками з нормативним розвитком; структура мотивації досягнення у цієї групи пов'язана зі зниженою самооцінкою, підвищеною емоційною напругою та недостатньою впевненістю у власній ефективності.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Теоретичну основу становлять положення теорії мотивації досягнення (Дж. Аткинсон, Д. Мак-Клелланд, Х. Хекхаузен, Г. Мюррей), теорії самодетермінації (Е. Десі, Р. Райан), концепції гуманістичної психології (А. Маслоу, К. Роджерс), ідеї вікової психології старшого юнацького віку (Л.І. Божович, Л.С. Виготський, І.С. Кон). Методологічними засадами виступають принципи детермінації, розвитку,

єдності свідомості й діяльності, системного підходу.

Методи дослідження. Теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення та систематизація наукових джерел із проблематики мотивації досягнення та вікового розвитку. Емпіричні методи: контент-аналіз тематичних аперцептивних наративів за методикою Х. Хекхаузена для визначення вираженості тенденцій прагнення до успіху й уникнення невдачі. Методи математичної статистики: кількісний частотний аналіз, порівняльний аналіз мотиваційних показників у двох групах, графічне подання результатів. Забезпечення валідності: використання валідизованої методики, поєднання кількісного та якісного аналізу, логічна відповідність інструментарію меті й завданням дослідження.

Наукова новизна полягає в тому, що: уперше проведено порівняльний аналіз мотивації досягнення у юнаків з психофізіологічними обмеженнями та юнаків із типовим розвитком; уточнено психологічні чинники, що зумовлюють специфіку мотивації досягнення у юнаків з обмеженнями; поглиблено наукове розуміння взаємодії тенденцій прагнення до успіху й уникнення невдачі; запропоновано теоретичну модель впливу психофізіологічних чинників на структуру мотивації досягнення.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів у роботі практичних психологів, фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, педагогів та соціальних працівників для розробки програм підтримки й розвитку мотивації досягнення в юнаків з обмеженими можливостями.

Публікації. Основні положення та результати дослідження були представлені на 3-х міжнародних науково-практичних конференціях: «European Congress of Scientific Discovery» (м. Мадрид, Іспанія; 10–12 листопада 2025 року), «Modern Science: Trends, Challenges, Solutions» (м. Ліверпуль, Велика Британія; 13–15 листопада 2025 року), «Global Trends in Science and Education» (м. Київ, Україна; 17–19 листопада 2025 року).

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний текст охоплює 56 сторінок, загальний обсяг роботи становить 74 сторінки. Робота містить 17 рисунків та 9 таблиць, які подано в розділах дослідження та додатках.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ
СТРУКТУРИ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ ОСОБИСТОСТЕЙ СТАРШОГО
ЮНАЦЬКОГО ВІКУ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

1.1. Аналіз основних підходів до вивчення проблем структури мотивації

Вітчизняна психологічна традиція сформувалася в межах філософсько-антропологічних уявлень про людину як біопсихосоціальну істоту. Уже в працях стародавніх мислителів, зокрема Сократа, виражається думка про стримування потреб заради досягнення духовного вдосконалення та гармонії, що, по суті, відображає первинні погляди на мотивацію як вольову саморегуляцію. У діалогах Сократа наголошується на тому, що задоволення потреб має відбуватися лише за умов їх нагальності, а сам процес обмеження сприяє досягненню високого сенсу життя та пізнання істини [10, с. 9].

Аристотель розглядав потяг як внутрішній поштовх, пов'язаний із образом мети — об'єкта, що має для індивіда значення: корисне або шкідливе. Ця думка стала передвісником сучасних теорій мотиваційної цілеспрямованості [10, с. 26–32]. У XVIII столітті французькі матеріалісти, зокрема П. Гольбах і Е. Кондильяк, підкреслювали, що потреба є джерелом будь-якої активності, адже вона приводить у дію психічні процеси, такі як мислення, воля та емоції, спрямовуючи людину на подолання труднощів та адаптацію до середовища [10, с. 40].

Сучасна вітчизняна психологічна школа, представлена працями Л.С. Виготського, О.М. Леонтьєва, Д.Б. Ельконіна, Л.І. Божович та В.Г. Алексєєва, розглядає мотивацію як багаторівневий психологічний феномен, що регулює поведінку та діяльність людини [2, с. 51; 4, с. 25]. Центральним методологічним принципом у вітчизняних дослідженнях є єдність енергетичної та змістової сторін мотивації, яка поєднує психічну енергію з її спрямованістю на значущі для особистості об'єкти [3, с. 115].

Зокрема, О.М. Леонтьєв підкреслював, що мотив завжди має об'єктивну опору — предметну цінність, яка й зумовлює цілеспрямованість діяльності [2, с. 122]. Мотиваційна структура особистості, за В.Г. Алексєєвим, є багатовимірною системою, яка включає автоматизовані установки, поточні актуальні прагнення та ідеальні настанови, що можуть не бути активними в конкретний момент, але відіграють роль стратегічних орієнтирів у поведінці індивіда [18, с. 117].

Таким чином, мотивація в науковому дискурсі розглядається як внутрішній регулятор, що об'єднує потреби, цінності, установки, переживання та цілі, формуючи індивідуальну траєкторію дій. Це зумовлює необхідність одночасного аналізу потреб (як джерел мотивації) та мотиваційної активності (як форми їх реалізації).

У зарубіжній психології теоретичні уявлення про мотивацію формувалися за двома головними напрямками:

1. Ситуаційний підхід — мотивація розглядається як інваріант, що зумовлюється конкретними умовами середовища (біхевіористична традиція) [17, с. 78].
2. Диспозиційний підхід — мотиваційні механізми тлумачилось як відносно стабільні риси особистості (теорії рис, психоаналіз) [7, с. 53].
3. Інтегративний підхід — спроба поєднати ситуативні та особистісні аспекти мотивації (когнітивна й гуманістична психологія) [6, с. 105].

Поняття мотиву було присутнє вже у працях В. Вундта, який пов'язував його з вольовим актом. У подальшому суттєвий вплив на розвиток мотиваційної теорії справили представники змістовних теорій мотивації. До них належать:

- ❖ А. Маслоу — теорія ієрархії потреб [10, с. 119];
- ❖ К. Альдерфер — теорія ERG (потреб існування, зв'язків і зростання) [14, с. 189];
- ❖ Ф. Герцберг — теорія двох чинників (мотиваційних і гігієнічних) [12, с. 67];

❖ Д. МакКлелланд — теорія набутих потреб (успіх, влада, належність) [16, с. 109].

Особливого значення набув гуманістичний підхід, представлений К. Роджерсом, А. Маслоу та Р. Олпортом. Він розглядає мотивацію як внутрішнє прагнення до досягнення, автономії та особистісного зростання, а не лише як реакцію на зовнішні стимули. Людина, відповідно до цього підходу, є активним суб'єктом, що самостійно вибудовує сенс свого життя та приймає відповідальність за власний розвиток [16, с. 109; 10, с. 119].

Під впливом когнітивного повороту в психології (1960–1980-ті роки) з'являються теорії очікувань і цілей, які зосереджуються на уявленнях індивіда про ймовірність досягнення результату, значущість мети, а також самоєфективність (за А. Бандурою) [20, с. 46]. Ці підходи стали основою для сучасних моделей самодетермінації (Р. Десі, Е. Райан), де основна увага приділяється автономії, компетентності та пов'язаності, як базовим психологічним потребам людини [5, с. 28].

Таким чином, у зарубіжній психології мотивація вивчається в широкому спектрі — від біологічних моделей (інстинкт, гомеостаз), через поведінкові (стимул — реакція), до когнітивно-гуманістичних моделей, де центральною фігурою виступає індивід як саморозвивальна, рефлексивна особистість [16, с. 109].

Як вітчизняні, так і зарубіжні підходи розкривають багатогранність феномена мотивації. У вітчизняній психології ключовим є поєднання потреб, установок, значень і цілей в єдину систему, що забезпечує регуляцію поведінки [2, с. 47]. Зарубіжна психологія ж окреслює мотивацію як комбінацію внутрішніх сил і зовнішніх обставин, з особливою увагою до свободи вибору, потреби в автономії та досягнення. Ці погляди стають теоретичною основою для подальшого аналізу мотивації досягнення юнаків з різним рівнем психофізичного розвитку [15, с. 73].

Одним із провідних теоретичних напрямів, що пояснює внутрішню спонуку до досягнень, подолання труднощів та реалізації потенціалу, є теорія мотивації досягнення, започаткована американським психологом Д. Мак-Клелландом у середині XX століття. У своїх працях він доводив, що індивідуальні відмінності в рівні мотивації досягнення можуть бути виявлені за допомогою тематичного аперцепційного тесту (ТАТ) Г. Мюррея [11, с. 49]. Мак-Клелланд підкреслював, що мотивація досягнення формується під впливом досвіду соціального навчання, сприятливого виховання та позитивного соціального середовища [1, с. 45].

Подальший розвиток цієї теорії відбувався в працях Дж. Аткинсона, Х. Хекхаузена, Н. Фізера та ін. Вони вказували на те, що мотивація досягнення проявляється не лише як реакція на виховання, а й як результат спонтанної активності індивіда, яка може виникати незалежно від зовнішніх впливів [22, с. 103–104]. У зв'язку з цим було уточнено структуру мотивації досягнення через введення конкретних змінних, таких як: особистісні стандарти (суб'єктивна оцінка успіху), привабливість самооцінки (цінність досягнення для особистості) та стиль атрибуції (приписування відповідальності за результат — собі чи обставинам) [22, с. 106].

У ситуаціях досягнення, особливо в юнацькому віці, спостерігаються дві протилежні тенденції: прагнення до успіху і уникнення невдачі. Перша активізує ініціативу, стимулює готовність до помірного ризику, творчу активність; друга — провокує обережність, пасивність, уникнення складних завдань і зниження мотиваційного рівня [22, с. 109]. У виборі стратегії поведінки важливу роль відіграють рівень самооцінки, ступінь впевненості у власних можливостях та підтримка соціального середовища.

Мотивація досягнення, за Д. Мак-Клелландом, є глибинною основою для розвитку мотивації, оскільки вона охоплює прагнення до реалізації особистісного потенціалу через досягнення значущих результатів [1, с. 49]. У

цьому аспекті мотивація досягнення виступає вищим рівнем особистісної активності, яка поєднує у собі потребу в досягненнях, самоповазі та особистісному зростанні [12, с. 67].

Особливої актуальності теорія мотивації досягнення набуває при аналізі мотиваційної сфери юнаків з обмеженими психофізіологічними можливостями. У таких умовах успішне формування мотивації досягнення залежить не лише від індивідуальних ресурсів, а й від соціального контексту, ступеня прийняття, інклюзивного середовища та форм підтримки [13, с. 132]. Саме за таких умов у молоді активізується внутрішній потенціал подолання труднощів, а досягнення цілей виступає як інструмент життєвого самоствердження [19, с. 216].

У цьому контексті також важливо враховувати принципи теорії самодетермінації (Р. Десі, Е. Райан), згідно з якою внутрішня мотивація зростає за умови задоволення трьох базових психологічних потреб: автономії, компетентності та соціальної включеності [5, с. 31]. Самореалізація, відповідно, відбувається через діяльність, що є значущою для особистості, здійснюється за внутрішнім бажанням і підтримується позитивним соціальним оточенням [6, с. 110].

Таким чином, теорія мотивації досягнення є ефективною теоретичною основою для вивчення мотивації досягнення, особливо в юнацькому віці. Вона дає змогу глибше зрозуміти, як внутрішні потреби, уявлення про успіх та досвід досягнень впливають на поведінку молоді, їхні життєві стратегії та цілеспрямованість. В умовах психофізіологічних обмежень роль цієї мотивації зростає, адже вона може виступати ключовим ресурсом подолання, самоствердження та розвитку суб'єктності. Саме через мотивацію досягнення розкривається змістовний компонент досягнення: не просто як прагнення до зовнішнього результату, а як внутрішній процес становлення особистості, здатної діяти, долати труднощі та будувати майбутнє [14, с. 190].

1.2 Особливості розвитку юнаків з обмеженими можливостями

Юнацький вік є одним з найважливіших етапів у психічному розвитку особистості. Саме у цей період завершується фізіологічне дозрівання, відбувається активне формування системи цінностей, мотиваційної сфери, уявлень про себе, навичок саморегуляції, а також починається усвідомлення себе як автономного суб'єкта у соціальному світі [21, с. 97]. У психологічній літературі юність розглядається як перехідний вік, що знаходиться між залежністю дитинства та відповідальністю дорослості, у якому індивід ще не має повної соціальної автономії, але вже не є психологічно інфантильним [8, с. 44].

Проблема психічного розвитку юнаків активно досліджується як у вітчизняній, так і у зарубіжній психології. Серед зарубіжних дослідників варто згадати С. Холла, який уперше описав юність як період «бурі та натиску» [10, с. 91]; З. Фрейда, що пов'язував його з інтенсивними внутрішніми конфліктами; А. Гезелла та Е. Шпрангера, які підкреслювали соціальну природу самосвідомості юнака [10, с. 94]. Особливо значущими є положення К. Левіна, який окреслив цей вік як період розширення життєвого простору особистості, коли відбувається активне включення у нові соціальні групи, відносини, ціннісні системи, що значною мірою впливає на мотиваційну й емоційну сферу [14, с. 192].

Одним із центральних новоутворень цього віку, за Л.С. Виготським, є становлення самосвідомості, що означає формування цілісного уявлення про себе як особистість, розуміння своїх рис, переживань, прагнень і місця в соціальному контексті [2, с. 51]. У цей період формується стійкий образ “Я”, який включає такі компоненти, як самооцінка, самоприйняття, самоповага [4, с. 27]. Саме на основі самосвідомості відбувається побудова індивідуальної життєвої траєкторії, встановлення пріоритетів і цілей, а також оцінка власних можливостей для їх досягнення.

Особливу роль у становленні особистості в юнацькому віці відіграє механізм ідентифікації, який набуває нової якості — уособлення. Це глибокий

психологічний процес, що дозволяє юнакові емоційно й символічно поєднувати себе з іншими, при цьому зберігаючи власну автономність [3, с. 118]. Уособлення виявляється у здатності тонко відчувати емоційні стани інших, співпереживати, переживати їхні почуття як власні, що свідчить про підвищену емоційну чутливість. Водночас цей процес робить сферу почуттів юнака більш глибокою, складною, але й вразливою до зовнішнього впливу [6, с. 110].

З іншого боку, у юності посилюється потреба в збереженні індивідуальності, що проявляється у прагненні до психологічного відмежування, створення власного «внутрішнього простору». Це уособлення функціонує як механізм емоційного дистанціювання, який дозволяє юнакові вибудовувати особистісні межі у спілкуванні з іншими [7, с. 54]. Така здатність є ключовою умовою збереження індивідуальності в умовах соціального тиску, формування власної ідентичності, а також утвердження себе як автономної особистості.

Юнацький вік супроводжується також значними морфофункціональними змінами, завершенням фізичного дозрівання, що створює передумови для розширення соціальної активності [13, с. 99]. Зростає діапазон соціальних ролей: юнак починає виконувати ролі не лише учня, а й друга, партнера, працівника, члена соціальних спільнот [17, с. 82]. З цим зростає міра самостійності та відповідальності, що вимагає нових форм поведінкової регуляції, моральної зрілості, внутрішньої дисципліни.

Одним із центральних завдань розвитку в цей період є професійне самовизначення. Воно передбачає не лише вибір конкретної сфери майбутньої діяльності, але й усвідомлення свого місця у професійному світі, відповідальність за прийняті рішення, готовність до навчання та подолання труднощів [15, с. 79]. У структурі професійного самовизначення виділяють такі психологічні чинники:

- ❖ розуміння суспільної значущості праці;
- ❖ усвідомлення економічного контексту (соціально-економічна

ситуація в державі);

- ❖ мотивація до спеціалізованої підготовки;
- ❖ знання про власні здібності, уподобання, потенційні обмеження;
- ❖ наявність життєвих і професійних цілей, мрій;
- ❖ узгодження цих цілей із іншими аспектами життя (родина, особисті цінності);
- ❖ реалістична оцінка внутрішніх бар'єрів і ресурсів.

Ці чинники стають підґрунтям для формування самореалізаційної мотивації, яка стимулює юнака до активного особистісного зростання. Відповідно, успішність професійного самовизначення є показником загальної психологічної зрілості [19, с. 210].

Важливою психологічною особливістю ранньої юності є орієнтація в майбутнє. Молодь починає активно будувати життєві плани, міркувати про майбутні досягнення, ставити цілі, шукати шляхи їх реалізації. Проте, як підкреслював Л.С. Виготський, справжні життєві плани мають місце лише тоді, коли юнак не просто мріє, а й оцінює суб'єктивні та об'єктивні ресурси, засоби досягнення мети [2, с. 67]. Побудова таких планів виступає своєрідною внутрішньою системою регуляції, що дає змогу не лише адаптуватися до дійсності, а й активно її змінювати.

На основі аналізу літератури можна виокремити кілька провідних сфер діяльності, у межах яких юнаки реалізують себе, формують мотивацію, будують ідентичність [22, с. 108; 19, с. 209]:

1. Професійна орієнтація — усвідомлення майбутньої сфери зайнятості, формування інтересів і готовності до вибору професії.
2. Навчально-професійна діяльність — процес засвоєння знань і навичок, що є основою для майбутнього самоздійснення.
3. Особисте життя — формування перших значущих міжособистісних стосунків, закладення основ для емоційної зрілості.

4. Спілкування з ровесниками — соціалізація через групову взаємодію, поєднання потреби в приналежності й у відокремленні.

5. Фізичний розвиток — участь у спорті, активній діяльності, формування сили волі, витривалості, самодисципліни.

6. Сім'я — перехід від емоційної залежності до автономії, переосмислення родинних цінностей, встановлення нової системи взаємодії.

Ці чинники стають підґрунтям для формування мотивації, яка стимулює юнака до активного особистісного зростання. Відповідно, успішність професійного самовизначення є показником загальної психологічної зрілості [5, с. 32].

Питання розвитку юнаків з обмеженими можливостями життєдіяльності є складним і багатовимірним. Воно охоплює не лише медико-біологічні аспекти, а й психологічні, соціальні, емоційні, особистісні та мотиваційні компоненти. Психологічний супровід молоді з порушеннями розвитку потребує глибокого розуміння як загальних закономірностей онтогенезу, так і специфіки адаптаційних процесів у межах певних функціональних обмежень [13, с. 11]. Відповідно, юнаки з інвалідністю — це не просто особи, які потребують допомоги, а передусім — особистості зі своїми потенціалами, внутрішніми ресурсами та прагненнями до досягнення [18, с. 114].

Наукові дослідження вказують на те, що психічний розвиток осіб з обмеженими можливостями має свої якісні особливості, які визначаються характером порушення, його глибиною, часом виникнення, а також особливостями мікросоціального середовища — сім'ї, школи, найближчого оточення [19, с. 211]. Однак у фокусі психологічного аналізу має бути не лише патологія чи обмеження, а й процеси адаптації, компенсації, становлення цілісної особистості [13, с. 98].

Одним із важливих аспектів у вивченні цього контингенту є типи соціально-психологічної адаптації. Згідно з класифікацією, запропонованою О.

І. Холостовою та Н. Ф. Дементьєвою, адаптивні стратегії осіб з інвалідністю можна поділити на чотири основні типи [13, с. 134]:

1. Активно-позитивна позиція — характерна для осіб, які демонструють прагнення самостійно вирішувати життєві проблеми, зберігаючи високий рівень самооцінки, суб'єктивне відчуття щастя та задоволення життям. Вони здатні трансформувати свої обмеження у внутрішній ресурс для розвитку, мобілізувати волю й цілеспрямованість для досягнення важливих цілей.

2. Пасивно-негативна позиція — супроводжується почуттям безвиході, незадоволеністю життєвими обставинами, заниженою самооцінкою, високим рівнем тривожності та соціального відчуження. Для таких осіб характерна відсутність віри у зміни, песимізм, очікування зовнішньої допомоги як єдиного шляху вирішення труднощів.

3. Пасивно-позитивна позиція — проявляється в зовнішній адаптованості та зовнішньому прийнятті умов життя, попри реальну незадоволеність. Така позиція зазвичай супроводжується низьким рівнем амбітності, відсутністю активної цілеспрямованості на самозміну або розвиток.

4. Активно-негативна позиція — виявляється у наявності бажання змінити ситуацію, але при цьому — за відсутності інструментів або стратегій для реальної реалізації змін. Такий тип часто характеризує осіб середнього віку з накопиченим досвідом фрустрації, однак у юнаків ця позиція може бути початковим етапом пошуку конструктивного способу адаптації.

Розуміння типу адаптації є важливим для побудови індивідуальної стратегії психологічної підтримки та мотиваційного супроводу особи з інвалідністю [18, с. 117]. Саме адаптивна позиція визначає не лише рівень життєвої задоволеності, а й потенціал до досягнення, формування автономної мотивації та цілеспрямованості.

Окремої уваги заслуговують так звані компенсаторні механізми — складні фізіологічні, психічні й поведінкові утворення, які активізуються в умовах

функціонального дефіциту. У науковій літературі компенсаторні механізми описуються як адаптивні реакції організму й особистості, що мобілізуються для збереження функціональної рівноваги у складних умовах життєдіяльності [4, с. 35; 13, с. 98].

Компенсація може бути як фізіологічною (наприклад, підвищення чутливості інших аналізаторів при втраті одного), так і психологічною — через посилення когнітивної активності, розвиток емоційної зрілості, підвищення соціальної компетентності [6, с. 106; 14, с. 190]. Наприклад, у сліпих дітей часто спостерігається розвиток вищих мовленнєвих або тактильних навичок, а в осіб із порушеннями опорно-рухового апарату — інтенсивне формування внутрішньої мотивації до досягнення в інтелектуальній або творчій сфері [18, с. 115].

Слід зазначити, що компенсаторні механізми є динамічними: вони можуть виникати спонтанно, але з часом — завдяки цілеспрямованій діяльності та підтримці — трансформуються у стійкі форми адаптивної поведінки, що забезпечують не лише життєздатність, а й цілеспрямовану діяльність в умовах обмежень [19, с. 213]. На основі компенсації формуються умовно-рефлекторні стратегії, а також стійкі фізіологічні та психологічні системи опору стресу, фрустрації, соціальному тиску [5, с. 32].

У той же час варто розрізняти специфічні компенсаторні реакції, що мають цільову спрямованість, і неспецифічні реакції стресового типу, які можуть спричиняти психологічні ускладнення — тривожні розлади, поведінкові девіації, порушення соціальної адаптації [19, с. 214]. Саме тому робота з юнаками з обмеженими можливостями має передбачати не лише стимуляцію компенсації, а й профілактику дезадаптації, через розвиток психологічної стійкості, гнучкості, емоційної регуляції та усвідомлення власного потенціалу.

У сучасному контексті поняття «обмеження життєдіяльності» тлумачиться як втрата або зниження здатності до самообслуговування, комунікації, орієнтації, контролю поведінки, навчання або трудової діяльності внаслідок

хвороби, травми, вроджених або набутих дефектів [13, с. 7]. Однак важливо наголосити, що обмеження не означає втрату психологічного потенціалу, а лише вказує на необхідність спеціальних умов для його реалізації [15, с. 75].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що розвиток юнаків з обмеженими можливостями відбувається у межах загальних закономірностей вікового онтогенезу, однак має свої специфічні виклики. До таких належать: необхідність формування позитивної самооцінки, ефективної стратегії адаптації, мотивації досягнення в умовах обмежень. Успішне функціонування компенсаторних механізмів та підтримка з боку соціального оточення є критичними чинниками становлення повноцінної, зрілої особистості, яка здатна реалізовувати себе, попри фізичні або сенсорні бар'єри [19, с. 214; 22, с. 111].

1.3. Досліджувана модель структури мотивації досягнення юнаків з різним рівнем психофізіологічного розвитку

У рамках дослідження мотивації досягнення юнаків з обмеженими можливостями було сформульовано припущення, що в їх особистісному становленні простежується домінування мотиваційної тенденції уникнення невдач, тоді як у юнаків з типовим розвитком — тенденції до досягнення успіху. Цей дисбаланс пов'язаний не лише з особливостями функціонування нервової системи або сенсорними порушеннями, але й із соціальними очікуваннями, умовами соціалізації та структурою самооцінки [22, с. 107; 18, с. 117].

Зважаючи на положення теорії мотивації досягнення (Д. Мак-Клелланд, Х. Хекхаузен), а також на ідеї гуманістичної парадигми (А. Маслоу, К. Роджерс), було розроблено теоретичну модель структури мотивації досягнення юнаків [10, с. 121; 16, с. 110]. Вона включає в себе три взаємопов'язані компоненти:

❖ Потребовий (мотиваційний) — відображає прагнення до реалізації особистісного потенціалу, внутрішню потребу бути ефективним, компетентним і визнаним.

❖ Процесуальний (ціннісно-орієнтаційний) — пов'язаний із стратегіями подолання, здатністю витримувати навантаження та орієнтацією на діяльність як самостійну цінність.

❖ Результативний (регуляторний) — включає очікування успіху або невдачі, тип атрибуції досягнень і рівень самооцінки, що впливають на завершеність поведінкової програми.

У межах запропонованої моделі було враховано: рівень сформованості цілей як індикатор самосвідомості та суб'єктності; емоційний компонент — переживання, що супроводжують досягнення або його відсутність; характер регуляції поведінки — суб'єктна, процесуальна чи соціальна, що відображає глибину автономії або зовнішньої залежності в поведінкових виборах [13, с. 98].

Досвід попередніх емпіричних досліджень свідчить, що у юнаків з інвалідністю процес досягнення часто відбувається в умовах порушеної повноти структури мотивації: відсутність окремих компонентів (наприклад, очікування успіху чи емоційного підкріплення) призводить до зниження суб'єктності та ризику формування зовнішньо контрольованої поведінки [19, с. 210]. У той же час наявність позитивного підкріплення та цілеспрямованої активності — навіть у рамках обмеженої діяльності — може суттєво підвищити мотиваційну ефективність таких юнаків [14, с. 190].

Отже, досліджувана модель структури мотивації досягнення є інтегративною, оскільки враховує як індивідуальні особливості розвитку, так і соціальні фактори. Вона дає змогу емпірично оцінити, які компоненти переважають у структурі мотивації конкретної особистості, а також визначити «зони розвитку» мотиваційної сфери — як потенційні цілі психологічного супроводу, профілактики та корекції.

Висновки до розділу 1

У результаті теоретичного аналізу встановлено, що мотивація досягнення

є багатовимірним особистісним утворенням, яке визначає спрямованість активності юнаків у значущих сферах життєдіяльності. У працях Г. Мюррея, Дж. Аткинсона, Д. Мак-Клелланда, Х. Хекхаузена доведено, що мотивація досягнення має дуальну структуру, що включає прагнення до успіху та уникнення невдачі. Саме співвідношення цих тенденцій визначає індивідуальний стиль поведінки та рівень суб'єктності.

Аналіз вікових закономірностей розвитку юнацького віку, представлених у працях Л.С. Виготського, Л.І. Божович, І.С. Кона, засвідчив, що саме в цей період відбувається інтенсивне становлення самооцінки, життєвих цілей, внутрішніх мотиваційних структур. Це робить старший юнацький вік особливо чутливим до формування мотивації досягнення.

Виявлено, що юнаки з психофізіологічними обмеженнями характеризуються більшою залежністю від зовнішньої оцінки, емоційною вразливістю, нерівномірністю розвитку мотиваційної сфери, труднощами у саморегуляції та формуванні адекватної самооцінки. Це зумовлює зміщення мотиваційних тенденцій у бік уникнення невдачі.

На основі узагальнення теоретичних підходів було побудовано дослідницьку модель структури мотивації досягнення, що включає потребний, процесуальний та регуляторний компоненти, а також враховує індивідуальні психофізіологічні умови розвитку. Модель дозволяє цілісно оцінити мотиваційну сферу юнаків з різним рівнем психофізіологічного розвитку.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ
ДОСЯГНЕННЯ

2.1. Аналіз методів дослідження мотивації досягнення у юнацькому віці

Мотивація досягнення як складне багаторівневе психологічне утворення є важливою ланкою в структурі особистості, оскільки вона безпосередньо пов'язана з життєвими цілями, самоактуалізацією та суб'єктною активністю індивіда [20, с. 46]. В юнацькому віці вона набуває особливого значення — як рушійна сила становлення ідентичності, професійного самовизначення та побудови життєвих перспектив [8, с. 77]. Саме тому методи вивчення мотивації в цей період мають бути достатньо гнучкими, щоб врахувати як загальні вікові закономірності, так і індивідуальні відмінності, зумовлені психофізіологічними особливостями розвитку [9, с. 34].

У психологічній практиці для дослідження мотиваційної сфери особистості, включно з мотивацією досягнення, використовуються як кількісні, так і якісні методи. Ефективним підходом вивчення глибинних мотиваційних утворень є контент-аналіз, який дозволяє поєднати якісний і кількісний рівні аналізу. Він активно застосовується в рамках проєктивних методик, зокрема тематичного аперцепційного тесту (ТАТ), розробленого Г. Мюрреєм у 1930-х роках [11, с. 49].

Подальший розвиток цієї методики здійснив Д. Мак-Клелланд спільно з Дж. Аткінсоном, Р. Кларком і Л. Лоуелом у 1950-х роках. Вони запропонували систему оцінювання вираженості мотиву досягнення, яка ґрунтується на виявленні певних смислових категорій в оповіданнях, створених за зображеннями ТАТ [11, с. 103]. У процесі аналізу виокремлювались такі показники, як наявність цілей, очікувань успіху чи невдачі, інструментальна

активність, емоційна забарвленість та реакція на перешкоди [12, с. 51]. Саме цей підхід дозволив об'єктивно фіксувати вираженість двох мотиваційних тенденцій — прагнення до успіху та уникнення невдач.

Згодом методика була вдосконалена Х. Хекхаузенем, який запропонував модифікацію ТАТ із використанням структурованого контент-аналізу, орієнтованого на кількісне визначення індексу "надії на успіх" та "страху невдачі" [11, с. 106]. Цей підхід дозволяє вивчати індивідуальні профілі мотивації, відстежувати динаміку регуляторних процесів і виявляти глибину сформованості мотиваційної структури [21, с. 93].

У контексті вивчення мотивації досягнення у юнаків з різним рівнем психофізіологічного розвитку проєктивні методи залишаються актуальними, однак вимагають доповнення іншими методиками, що дозволяють ширше охопити когнітивний та емоційний аспекти особистості [9, с. 41]. Серед таких методів варто виділити:

- ❖ опитувальники типу ОМД (мотивації досягнення), що дають змогу кількісно оцінити силу прагнення до досягнення;
- ❖ шкалу самооцінки Дембо – Рубінштейн, яка дозволяє діагностувати взаємозв'язок між уявленням про себе та мотиваційною активністю;
- ❖ опитувальники на виявлення внутрішньої мотивації та самодетермінації, які відкривають можливість аналізувати ступінь автономності та самостійності мотиваційної сфери особистості [20, с. 47].

Методи, орієнтовані на дослідження мотивації досягнення, мають забезпечувати глибину та комплексність оцінки. Зокрема, вивчення ситуацій, у яких проявляється мотиваційна активність (навчання, спілкування, спорт, вибір професії), дозволяє відстежити повноту мотиваційної структури, збалансованість її компонентів, а також наявність чи відсутність цілеспрямованої активності [8, с. 80].

Отже, застосування інтегративного підходу до вивчення мотивації

досягнення в юнацькому віці дозволяє не лише виявити тип мотивації, а й оцінити рівень готовності до подолання життєвих труднощів, суб'єкту включеність у діяльність, що має ключове значення у становленні психологічної зрілості [21, с. 95].

2.2. Діагностика мотивації досягнення за допомогою методики Х.

Хекхаузена

Один із найвідоміших інструментів для вивчення мотивації досягнення — це модифікація тематичного аперцепційного тесту (ТАТ), запропонована німецьким дослідником Х. Хекхаузенем. На відміну від класичної версії методики, розробленої Д. Мак-Клелландом, яка дозволяла визначити лише загальний рівень мотивації досягнення, модифікація Хекхаузена забезпечує диференційоване вимірювання двох самостійних мотиваційних тенденцій: прагнення до успіху та уникнення невдачі [22, с. 104; 11, с. 49].

Х. Хекхаузен у 1963 році розробив контент-аналітичну модель, яка дозволяє здійснювати кількісний аналіз наративів, створених респондентами за малюнками ТАТ, з метою виявлення ключових елементів мотиваційної спрямованості. Кожен текст аналізується за спеціальною шкалою, що включає критерії: наявність мети, передбачення результату, подолання перешкод, емоційна реакція, а також відповідальність за результат [21, с. 94]. За цими критеріями обчислюються два незалежні індекси: "надія на успіх" та "страх невдачі", які у сукупності формують мотиваційний профіль особистості [22, с. 106].

Особливого значення методика набуває у дослідженні мотивації досягнення у юнацькому віці, оскільки дозволяє не лише виміряти силу спонукальної потреби досягнення, а й виявити, якими саме регуляторами вона керується: настановою на розвиток чи уникнення фрустрації [9, с. 37]. Такий підхід особливо важливий у роботі з юнаками, які мають обмеження

психофізіологічного характеру, оскільки саме в цій категорії можуть бути виявлені зміщення мотиваційного фокусу в бік уникнення — через наявність тривожності, страху невдачі, заниженої самооцінки або негативного досвіду соціальних взаємодій [18, с. 114].

У 1970-х роках на основі модифікації Хекхаузена було розроблено кілька суміжних методів, зокрема «Решітку мотиву досягнення» Г. Д. Шмальта (1976), яка поєднувала елементи проєктивної і вербальної методики та дозволяла оцінювати як інтенсивність (глибину), так і екстенсивність (широту) мотиваційного процесу [6, с. 106]. Ця «напівпроєктивна» модель стала містком між класичними контент-аналітичними техніками й сучасними психометричними опитувальниками.

Методика Хекхаузена широко використовується у практиці прикладної психології. Вона успішно застосовувалась: у спортивній психології (оцінка мотиваційної готовності до змагань); у навчальному середовищі (школа, училище, вища освіта); у процесі профвідбору (формування екіпажів, команд, управлінських колективів); у медичній психології (діагностика в межах психотерапії та клінічного обстеження) [3, с. 117].

У контексті дослідження, методика Хекхаузена є цінним інструментом для:

- ❖ визначення мотиваційного профілю юнаків (з різним рівнем психофізіологічного розвитку);
- ❖ виявлення ризику зниження активності через домінування страху невдачі;
- ❖ обґрунтування напрямів психокорекційної та підтримувальної роботи, орієнтованої на розвиток мотивації досягнення [13, с. 102].

2.3. Методика та організація дослідження

Метою емпіричного етапу дослідження було вивчення особливостей мотивації досягнення у юнаків старшого віку (18–21 рік), з обмеженими

можливостями. Емпіричне дослідження було проведене на базі вертебологічного центру реабілітації, де проходили відновне лікування юнаки з порушеннями опорно-рухового апарату. До вибірки увійшло 26 учасників віком від 18 до 21 року, серед яких 13 осіб із обмеженими можливостями (експериментальна група) та 13 осіб із повноцінним психофізіологічним розвитком (контрольна група).

Застосовано наступні критерії включення у дослідження: вік 18–21; інформована згода; відсутність гострих психічних станів, що перешкоджають виконанню інструкцій. Натомість критеріями виключення були: гострі соматичні та психічні стани; виражені порушення зору/слуху без можливості компенсації під час процедури; відмова від участі на будь-якому етапі. Дослідження здійснюється в індивідуальному форматі. Тестування юнаків проводиться у сприятливих психологічних умовах, із дотриманням етичних принципів добровільності, конфіденційності та інформованої згоди. На проведення діагностики кожному учаснику відводиться до 45 хвилин. Після отримання у ході емпіричного дослідження даних було проведено процедуру контент-аналізу, результати якого були піддані процедурам якісного та кількісного (факторного) аналізів. Результати проведених аналізів було оброблено, систематизовано та відображено у відповідних таблицях та графіках.

Методика дослідження

Для дослідження мотивації досягнення застосовано методику тематичного аперцепційного тесту (ТАТ) у модифікації Х. Хекхаузена, яка дозволяє діагностувати два провідних типи мотиваційної регуляції: орієнтацію на досягнення успіху та уникнення невдач [22, с. 104]. З метою адаптації методики до вікової категорії старших юнаків, стимульний матеріал було оновлено — підібрано шість зображень, зміст яких відображав життєві ситуації, типові для молоді людини: професійне самовизначення, взаємини з оточенням, сім'я, стосунки, спорт та навчання.

Кожному досліджуваному послідовно пред'являлися зображення, після чого пропонувалося скласти коротке оповідання, спираючись на перелік запитань:

1. Що зображено на малюнку? Хто ці люди?
2. Які події передували цій ситуації?
3. Що думає або відчуває кожен із персонажів? Яких результатів вони прагнуть?
5. Як можуть розвиватися події далі? Який можливий фінал?

Інструкція для досліджуваних

«Це тестування спрямоване на вивчення уяви та здатності до фантазування. Вам буде запропоновано кілька картинок, і до кожної з них необхідно скласти історію, відповідаючи на певні запитання. У вас буде 5–10 хвилин на одну картинку. Ваші відповіді мають бути максимально живими та емоційними. Ви не обмежені у темах або стилі, можете писати все, що вважаєте доречним. Не існує правильних або неправильних відповідей. Головне — висловити свою думку. Якщо зробите помилку — просто перекресліть і продовжуйте. Якщо потрібно більше місця — використовуйте додаткові аркуші.»

Отримані наративи підлягають контент-аналізу, що проводиться за системою індексів мотивів :

- **I+ / I–** – індекси мотивації досягнення успіху або уникнення невдачі;
- **C+ / C–** – соціальні мотиви взаємодії, підтримки або суперництва;
- **O+ / O–** – орієнтація на об'єктивну діяльність, професійні досягнення;
- **ПУ / У / Н** – індикатори переживання успіху, невдач або нейтральних станів.

Контент-аналіз отриманих наративів здійснювався як поєднання якісного смислового розбору та подальшої кількісної обробки за системою індикаторів,

поданих у таблиці 2.1. На першому етапі тексти оповідань розчленовувалися на інтерпретаційні одиниці (сміслові фрагменти, що описують окрему подію, переживання або дію персонажа). Кожна така одиниця співвідносилася з відповідними ключами й кодувалася за індикаторами мотивації досягнення та уникнення невдачі (ПУ, I⁺/I⁻, O⁺/O⁻, P⁺/P⁻, C⁺/C⁻, У/Н), виходячи з її змісту, спрямованості поведінки, характеру очікувань та емоційного забарвлення персонажів. У випадках полікомпонентних фрагментів допускалося множинне кодування, що відображало багатовимірність мотиваційної регуляції.

На другому етапі для кожного учасника підраховувалася загальна кількість появ кожного індикатора, після чого обчислювалися групові показники (середні частоти, профілі домінування мотивів) та здійснювалося зіставлення експериментальної й контрольної вибірок. Отримані частоти та профілі використовувалися для подальшого якісного узагальнення та факторно-семантичного аналізу структури мотивації досягнення, що дозволяє описати як індивідуальні, так і групові особливості співвідношення орієнтації на успіх й уникнення невдач.

Таблиця 2.1

**Ключі для оцінки індикаторів мотивації досягнення та уникнення
невдачі**

Індикатори мотивації досягнення	Зміст індикатора	Індикатори мотивації уникнення невдачі	Зміст індикатора
Потреба в досягненні (ПУ)	Чітко сформульована позитивна ціль; прагнення до отримання бажаного результату.	Потреба уникнути невдачі (УН)	Згадка про страх поразки, сподівання уникнути негативного результату.
Інструментальна активність (І ⁺)	Дії, спрямовані на самостійне подолання труднощів та реалізацію цілі.	Інструментальна активність, спрямована на уникнення (І ⁻)	Дії, що допомагають уникнути провалу або негативного результату.
Очікування успіху (О ⁺)	Впевненість у можливості досягнення позитивного результату.	Очікування невдачі (О ⁻)	Впевненість у провалі, тривожні очікування негативного результату.
Позитивне підкріплення (П ⁺)	Схвалення, підтримка, винагорода з боку значущих осіб чи соціального оточення.	Негативне підкріплення (П ⁻)	Критика, покарання, очікування негативної оцінки.
Позитивний емоційний стан (С ⁺)	Емоції радості, задоволення, впевненості, пов'язані з досягненням.	Негативний емоційний стан (С ⁻)	Емоції сорому, страху, розчарування, пов'язані з невдачею.
Успіх (У)	Згадка про досягнення позитивного результату діяльності.	Невдача (Н)	Опис негативного результату діяльності, вказівка на провал.

Висновки до розділу 2

1. Психологічна структура мотивації досягнення юнацького віку виявляється як інтегративне утворення, що поєднує потреби, цінності, цілі та самоставлення. У юнацькому віці відбувається активне формування життєвих

орієнтирів, професійних планів і самооцінки, які визначають рівень готовності до особистісної досягнення.

2. Мотивація досягнення у юнаків з обмеженими можливостями має спільні базові закономірності, але відрізняється за інтенсивністю окремих мотивів. Для осіб із обмеженими фізичними можливостями більш значущими є мотиви самоствердження, соціального визнання та подолання труднощів, тоді як у юнаків із повноцінним розвитком переважає орієнтація на досягнення успіху та зовнішню результативність.

3. Теоретичний аналіз показав, що ключовими детермінантами мотивації досягнення є рівень самооцінки, сформованість «Я-концепції» та емоційно-вольова регуляція. Психофізіологічні чинники виступають опосередкованими умовами, які можуть як стимулювати, так і обмежувати прояви самореалізаційної активності.

4. Системи мотивації досягнення та уникнення невдачі взаємодіють у структурі особистісної спрямованості юнаків. Орієнтація на досягнення пов'язана з внутрішніми цілями, ініціативністю, позитивним емоційним тлом і відчуттям компетентності, тоді як домінування мотивів уникнення невдач супроводжується тривожністю, невпевненістю та зниженням самооцінки.

5. Методичний аналіз показав доцільність використання проєктивних методів (зокрема контент-аналізу оповідань за моделлю Х. Хекхаузена) для діагностики провідних мотивів досягнення. Ці методи дають змогу виявити не лише рівень мотиваційної активності, а й характер внутрішніх конфліктів, що впливають на процес самовизначення.

6. Отже, мотивація досягнення у юнацькому віці виступає важливим показником становлення особистісної зрілості, а її змістові характеристики суттєво залежать від індивідуально-психофізіологічних особливостей. Це зумовлює потребу в подальшому емпіричному вивченні специфіки мотиваційної структури юнаків із різним рівнем психофізіологічного розвитку.

РОЗДІЛ 3.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ У ЮНАКІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ

Емпіричне дослідження було спрямоване на вивчення особливостей мотивації досягнення у юнаків із різним рівнем психофізіологічного розвитку. Вибірку становили 26 осіб віком 18–21 рік, з яких 13 мали обмеження психофізіологічного розвитку (експериментальна група), а 13 — не мали таких обмежень (контрольна група). Дослідження проведено на базі Обласного медичного центру вертебрології і реабілітації. Для вивчення мотиваційних особливостей застосовувався модифікований тематичний аперцепційний тест (ТАТ), адаптований до юнацького віку, що включав шість зображень життєвих ситуацій: професійна орієнтація, стосунки, навчання, сім'я, спорт і спілкування з однолітками (Додаток А).

Дослідження проводилось у три послідовні етапи:

1. Підготовчий етап — вивчення теоретичних джерел, уточнення понять «мотивація досягнення» та «психофізіологічний розвиток», добір адекватних методик і побудова програми дослідження.

2. Основний етап — емпіричне вивчення особливостей мотивації досягнення у двох групах респондентів.

3. Аналітичний етап — кількісний і якісний аналіз отриманих результатів, порівняння показників між групами, узагальнення даних у таблицях, графіках і схемах.

У дослідженні використано комплекс методів, спрямованих на виявлення особливостей мотиваційної сфери:

1. Методика контент-аналізу (модифікація проєктивної техніки). Респондентам пропонували серію шести ситуацій, пов'язаних із різними сферами досягнення:

- сімейні стосунки,
- навчання,
- спілкування з ровесниками,
- професійна діяльність,
- спорт,
- особистісні стосунки.

За кожною ситуацією учасники створювали короткі описи або сюжетні розповіді. Подальший контент-аналіз дозволив виявити домінуючі типи мотивів (досягнення, уникнення, змішані), рівні регуляції (ціннісний, процесуальний, емоційний) та збалансованість мотиваційної структури.

2. Метод спостереження – для уточнення поведінкових проявів мотиваційних тенденцій під час виконання завдань.

3. Порівняльно-аналітичний метод – для визначення міжгрупових відмінностей та встановлення кореляційних зв'язків між типами мотивів і рівнями психофізіологічного розвитку.

Процедура дослідження.

Тестування проводилося індивідуально в спокійних умовах із дотриманням принципів етичності, конфіденційності та добровільності. На кожного учасника відводилося до 45 хвилин. Отримані тексти були закодовані, після чого здійснювався контент-аналіз із підрахунком частоти появи кожного індикатора. Дані опрацьовано методами кількісного та якісного аналізу: визначення частот, порівняння групових показників, виявлення домінуючих мотивів і смислових тенденцій.

Таким чином, емпіричне дослідження спрямоване на комплексне вивчення змісту та структури мотивації досягнення юнаків, а також на встановлення

зв'язків між особистісною активністю та психофізіологічними умовами розвитку.

3.1. Аналіз результатів емпіричного дослідження мотивації досягнення у юнаків

Емпіричне дослідження дало змогу отримати комплексну характеристику мотиваційної сфери юнаків з обмеженими можливостями. Аналіз здійснювався у два взаємопов'язані етапи:

1. кількісний — підрахунок частот проявів індикаторів мотивації досягнення та уникнення невдач (Додаток Б);
2. якісний — інтерпретація смислового наповнення оповідань досліджуваних.

3.1.1. Кількісний аналіз результатів

Для кожного досліджуваного було здійснено поелементний кількісний аналіз наративів, отриманих у межах шести тематичних ситуацій, що дозволило визначити індивідуальні профілі частоти проявів як позитивних індикаторів мотивації досягнення, так і негативних індикаторів мотивації уникнення невдачі. Кожен наратив розчленовувався на смислові одиниці, після чого проводилося кодування за системою маркерів, що відображають ключові компоненти мотиваційної поведінки (ПУ, І⁺, О⁺, П⁺, С⁺, У; УН, І⁻, О⁻, П⁻, С⁻, Н). Підрахунок здійснювався за принципом частотного аналізу: для кожного індикатора визначалася кількість його актуалізацій у межах усіх шести ситуацій окремого учасника, що забезпечило можливість отримати індивідуальні та групові середні значення. У подальшому отримані частоти були агреговані у вигляді групових середніх показників, що відображено в таблиці 3.1 і стало підґрунтям для виявлення домінуючих патернів мотиваційної регуляції у юнаків експериментальної та контрольної груп.

**Середня частота проявів індикаторів мотивації досягнення та
уникнення невдачі у вибірці юнаків**

Індикатор	Експериментальна група (n=13)	Контрольна група (n=13)	Переважає тенденція
Потреба в досягненні (ПУ)	6,2	7,8	Виражена в обох групах, дещо вища у контрольній
Інструментальна активність (І ⁺)	5,9	7,5	Юнаки без порушень частіше демонструють самостійність
Очікування успіху (О ⁺)	5,3	7,1	Вища впевненість у контролі ситуації у контрольній групі
Позитивне підкріплення (П ⁺)	4,6	5,8	Більше значення соціальної підтримки у контрольній групі
Позитивний емоційний стан (С ⁺)	4,1	6,3	У контрольній групі емоційна залученість вища
Успіх (У)	5,7	7,6	У контрольній групі частіше згадується результативність
Потреба уникнути невдачі (УН)	6,8	4,2	Вища тривожність в експериментальній групі
Інструментальна активність, спрямована на уникнення (І ⁻)	5,9	3,6	Переважає в експериментальній групі
Очікування невдачі (О ⁻)	5,4	3,2	Частіше в осіб із порушеннями ОРА
Негативне підкріплення (П ⁻)	4,9	3,4	Вища чутливість до оцінки серед експериментальної групи
Негативний емоційний стан (С ⁻)	6,1	4,1	Переважають емоції тривоги, сорому, невпевненості
Невдача (Н)	5,6	3,3	Наявна тенденція до переживання неспіху

Як видно з табл. 3.1, контрольна група має більш виражені показники мотивації досягнення, тоді як у експериментальній спостерігається зміщення у бік мотивації уникнення невдачі. Середній профіль показує, що юнаки з ОМ демонструють вищу потребу в уникненні неуспіху, знижену впевненість у результаті та меншу емоційну насиченість ситуацій успіху.

3.1.2. Якісний аналіз тематичних описів

Якісний аналіз наративів дозволив уточнити смислові особливості мотиваційних тенденцій у різних сферах життя. У процесі аналізу 26 протоколів (по шість ситуацій на кожного учасника) було отримано понад 150 інтерпретаційних одиниць, які відображають мотиваційні орієнтації юнаків у типових життєвих сферах. За результатами контент-аналізу були визначені три основні параметри:

- Тип мотивації: досягнення, уникнення, змішаний.
- Рівень регуляції: процесуальна, ціннісна, емоційна.
- Збалансованість структури мотивів: зовнішня / внутрішня.

Нижче подано результати для кожної досліджуваної ситуації.

3.2. Аналіз структури мотивації досягнення за результатами контент-аналізу

3.2.1. Ситуація “Сім’я”

У більшості респондентів обох груп переважає змішаний профіль мотивів (досягнення–уникнення), що свідчить про внутрішні суперечності між прагненням до досягнення й страхом невдачі в близьких стосунках.

У експериментальній групі (юнаки з ОМ) частіше проявляється мотив уникнення невдач, що може бути зумовлено підвищеною тривожністю та невпевненістю у власних можливостях. У контрольній групі — переважає потребовий компонент мотивації (орієнтація на допомогу, прийняття, взаємність).

Таблиця 3.2

Розподіл типів мотивів у ситуації “Сім’я”

Тип мотиву	Експериментальна група (%)	Контрольна група (%)
Досягнення	23	31
Уникнення	38	18
Змішаний	39	51

У юнаків з обмеженими можливостями у сімейно-ціннісній сфері проявляється схильність до уникнення невдач і підвищена потреба у підтримці. Контрольна група характеризується більшою цілісністю та гармонійністю мотивів.

3.2.2. Ситуація “Спорт”

Для обох груп характерна зовнішня збалансованість мотивів та процесуальний рівень регуляції. Проте в експериментальній групі домінує емоційний компонент — орієнтація на почуття успіху або страх поразки, тоді як у контрольній групі спостерігається стійка мотивація досягнення.

Таблиця 3.3

Мотиваційні профілі в ситуації “Спорт”

Тип мотиву	Експериментальна (%)	Контрольна (%)
Досягнення	29	46
Уникнення	35	22
Змішаний	36	32

Юнаки з ОМ демонструють емоційно насичене, але менш стабільне ставлення до досягнення результату; їхня мотивація часто зумовлена потребою у схваленні. Контрольна група відзначається більшою автономністю та орієнтацією на результат.

3.2.3. Ситуація “Спілкування з ровесниками”

В експериментальній групі частіше згадуються переживання ізольованості, побоювання критики, уникнення конфліктів. Для контрольної групи характерна ініціативність, потреба у взаємодії, довіра до однолітків. У цій сфері виявлено підвищену емоційну насиченість і потребу у взаєморозумінні. Для обох груп характерна змішана структура мотивів, але в експериментальній групі частіше простежується емоційна регуляція (переважає чуттєва реакція над раціональною), тоді як у контрольній — процесуальна.

Таблиця 3.4

Мотиваційна структура спілкування

Компонент	Експериментальна група (%)	Контрольна група (%)
Досягнення	27	34
Уникнення	33	20
Змішаний	40	46

У спілкуванні з ровесниками юнаки з обмеженими можливостями виявляють більшу залежність від емоційного контексту, у той час як контрольна група демонструє стійкі соціальні стратегії та орієнтацію на взаєморозуміння.

3.2.4. Ситуація “Навчання”

Для експериментальної групи характерні описи з елементами сумнівів у власних можливостях, очікування труднощів, страх помилки. У контрольній — переважають мотиви самовдосконалення, орієнтація на результат і ініціативність. Навчальна діяльність є найбільш показовою щодо потребового

компонента мотивації досягнення. В обох групах домінує змішаний профіль мотивів, але в контрольній групі спостерігається чіткіше виражений мотив досягнення і вищий рівень когнітивної регуляції.

Таблиця 3.5

Порівняння мотивів у навчальній сфері

Тип мотиву	Експериментальна група (%)	Контрольна група (%)
Досягнення	32	48
Уникнення	28	20
Змішаний	40	32

Юнаки з ОМ характеризуються коливанням між бажанням успіху та страхом помилки, тоді як контрольна група демонструє більш стабільну установку на досягнення та професійне зростання.

3.2.5. Ситуація “Кар’єрний вибір”

В експериментальній групі частіше простежується прагнення «не помилитися» та уникнути можливих ризиків, що проявляється у виборі безпечних, передбачуваних варіантів діяльності та зниженої готовності до прийняття відповідальних рішень. На противагу цьому, юнаки контрольної групи демонструють вищу орієнтацію на саморозвиток, професійні амбіції та активне планування майбутнього, що відображає їхню впевненість у можливості впливати на власну траєкторію становлення. Сфера професійного самовизначення виступає чутливим індикатором співвідношення мотивів досягнення та уникнення невдачі, оскільки пов’язана з очікуваннями успішності, самооцінкою та внутрішньою саморегуляцією. В обох групах спостерігається змішаний профіль мотивів, однак у юнаків з обмеженими можливостями більш виражена тенденція до уникнення невдачі, тоді як у контрольній групі переважає орієнтація на досягнення. Це свідчить про відмінності у рівні самоефективності,

емоційній стійкості та в сформованості мотиваційно-ціннісної регуляції професійного вибору.

Таблиця 3.6

Порівняння мотивів у ситуації “Кар’єрний вибір”

Тип мотиву	Експериментальна група (%)	Контрольна група (%)
Досягнення	26	48
Уникнення	38	22
Змішаний	36	30

3.2.6. Ситуація “Стосунки”

Юнаки з порушеннями ОРА частіше описували романтичні ситуації з позицій невпевненості, страху відмови. У контрольній групі превалює мотив взаємності, прагнення до емоційної підтримки, самоприйняття. Сфера міжособистісних стосунків відображає емоційно-соціальну зрілість і ціннісну спрямованість особистості. В обох групах переважає змішаний профіль мотивів, однак у юнаків з обмеженими можливостями спостерігається залежність від зовнішніх факторів, емоційна нестабільність і схильність уникати конфліктів. У контрольній групі мотив досягнення проявляється у формі прагнення до гармонії, взаєморозуміння та емоційної підтримки.

Таблиця 3.7

Порівняння мотивів у ситуації “Стосунки”

Тип мотиву	Експериментальна група (%)	Контрольна група (%)
Досягнення	30	44
Уникнення	32	20
Змішаний	38	36

Як показано в табл. 3.7, структура мотивів у ситуації «Стосунки» суттєво різниться між групами. У контрольній групі домінує мотив досягнення (44%), що

свідчить про орієнтацію на гармонійні взаємини та емоційну підтримку. Натомість в експериментальній групі вищим є мотив уникнення (32%), який відображає невпевненість, очікування відмови та схильність до самозахисної поведінки. Змішаний мотив у юнаків з порушеннями ОРА (38%) має менш стабільний характер і більше залежить від зовнішніх оцінок, тоді як у контрольній групі (36%) він є більш врівноваженим та конструктивно спрямованим.

3.2.6. Узагальнені результати

Таблиця 3.8

Загальна структура мотивації досягнення

Тип мотиву	Експериментальна група (%)	Контрольна група (%)
Досягнення	28	40
Уникнення	33	20
Змішаний	39	40

Аналіз сукупності даних дозволив виявити низку закономірностей:

1. У юнаків із порушеннями психофізіологічного розвитку домінує мотиваційний комплекс уникнення невдачі, що проявляється у тривожності, обережності у прийнятті рішень, підвищеній залежності від схвалення.

2. У юнаків із повноцінним розвитком переважають мотиви досягнення успіху, орієнтація на дію, упевненість у результаті та позитивне емоційне підкріплення.

3. Найбільш контрастними сферами є навчання, спілкування та кар'єрний вибір, де відмінності між групами виявляються найяскравіше.

4. Обидві групи демонструють наявність потреби в досягнення, однак способи її досягнення різняться за спрямованістю — у першій групі це компенсаційна стратегія, у другій — розвиткова.

Кількісний і якісний аналіз показав, що рівень психофізіологічного розвитку впливає на баланс між мотивацією досягнення і уникнення невдачі. Для юнаків з обмеженими можливостями самореалізація має характер подолання й самоствердження через зусилля, тоді як для контрольної групи — розвитку й саморозкриття потенціалу.

3.3. Аналіз структури мотивації досягнення за типами регуляції

Аналіз отриманих наративів за модифікованим ТАТ дав змогу виділити три основні типи регуляції мотивації досягнення:

- Процесуальна регуляція — орієнтація на сам процес діяльності, наявність інтересу, включеності, відчуття сенсу у виконуваних діях.
- Результативна регуляція — зосередженість на досягненні певного результату, успіху, визнання чи зовнішньої оцінки.
- Змішана регуляція — поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників, що визначають поведінку суб'єкта залежно від ситуаційного контексту.

У ході контент-аналізу було підраховано частоту прояву цих типів регуляції у наративах учасників обох груп (Рис.3.1). Для цього враховувалися елементи, що відображають спрямованість на процес, результат чи їх поєднання.

Представлені на рис. 3.1 результати відображають співвідношення трьох типів регуляції мотивації досягнення в експериментальній та контрольній групах. Найвищі показники в обох вибірках припадають на процесуальну регуляцію, однак її частота в експериментальній групі є дещо вищою (61% проти 54%), що свідчить про орієнтацію на залученість у діяльність та емоційну значущість процесу. Водночас контрольна група демонструє вищий рівень результативної регуляції (29% проти 17%), що відображає більшу спрямованість на досягнення конкретного результату, самоутвердження та зовнішнє визнання. Змішана регуляція частіше трапляється в експериментальній групі (22% проти

17%), що може вказувати на більшу мотиваційну нестабільність та варіативність реагування залежно від контексту. Загалом графік ілюструє, що, попри певні спільні тенденції, юнаки з порушеннями ОРА частіше демонструють коливання між процесуальними та результативними орієнтаціями, тоді як їх ровесники з типовим розвитком мають більш структуровану і спрямовану мотиваційну регуляцію.

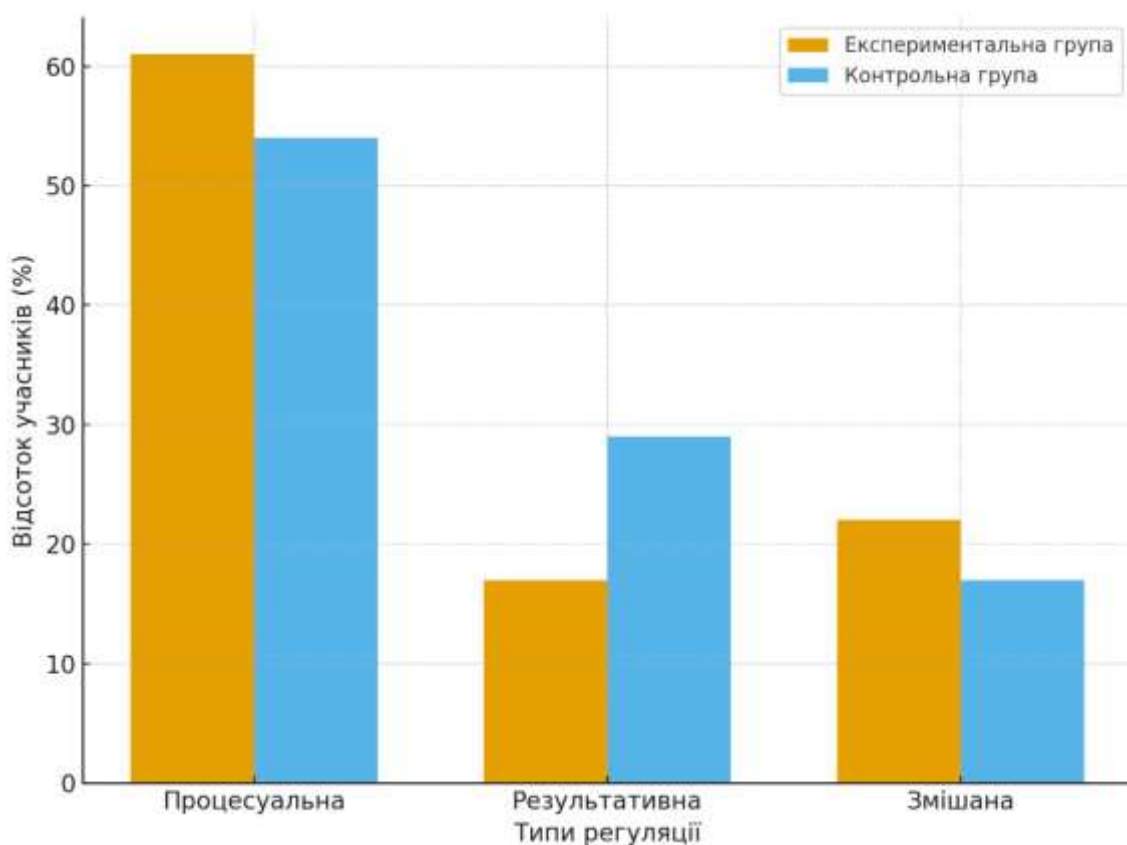

Рис. 3.1. Рівні регуляції мотивації досягнення у особистостей старшого юнацького віку

3.4. Аналіз структури мотивації досягнення за повнотою та збалансованістю

3.4.1 Юнаки з обмеженими можливостями

Для початку розглянемо результати юнаків з обмеженими можливостями, які становлять експериментальну групу. Отримані дані свідчать про те, що структура мотивації досягнення у більшості досліджуваних є неповною, адже не всі компоненти мотиваційної системи представлені в їхніх розповідях. Така неповнота виявляється передусім у відсутності або слабкому вираженні потребового компонента мотиву уникнення, що свідчить про недостатню внутрішню узгодженість мотиваційної структури.

Найчастіше серед усіх категорій виявляється інструментальна активність (I^+) — показник, який свідчить про прагнення досягти результату самостійно, без сторонньої допомоги. Цей компонент відображає практичну спрямованість активності досліджуваних: у більшості випадків юнаки демонструють бажання діяти, але не завжди усвідомлюють віддалену мету своїх зусиль. Це свідчить про переважання процесуальної регуляції, коли поведінка зумовлюється безпосередньо емоційним станом, а не стратегічною орієнтацією на результат.

Інші категорії — когнітивна (К), потребова (П), емоційна (Е) — представлені у значно меншій кількості, приблизно на одному рівні, що вказує на фрагментарність мотиваційної структури. Такий розподіл свідчить, що для цієї групи властива емоційна ситуативність: діяльність активізується у момент переживання, але не має системного характеру. Тобто, повнота мотивації частково порушена, однак наявність активної поведінкової компоненти свідчить про потенціал до саморегуляції та формування самостійності.

Позитивним аспектом є те, що у більшості юнаків відзначено зовнішню збалансованість мотивів — тобто співіснування мотивів досягнення й уникнення у межах одного профілю. Водночас внутрішній баланс компонентів (когнітивного, потребового, емоційного, результативного тощо) не завжди зберігається. Часто спостерігається домінування одного полюса, що свідчить про ще не сформовану систему внутрішньої саморегуляції.

Тексти більшості респондентів мають стислий описовий характер, іноді нагадують фіксацію зовнішніх подій, а не особистісну рефлексію. Винятком є оповіді, де активно працює уява та особистісна інтерпретація ситуації (див. результати досліджуваних №7 і №10). Наприклад, у роботі досліджуваної №10 сюжет набуває символічного змісту: відображено боротьбу між сумнівами та прагненням досягнення успіху, що свідчить про поступове формування цілісного мотиваційного профілю. Подібний прояв внутрішньої активності дозволяє припустити, що у таких досліджуваних починає формуватися здатність до інтеграції власного досвіду, тобто узгодження емоційного й діяльнісного компонентів.

Загалом, аналіз показав, що для юнаків з обмеженими можливостями характерні такі риси мотиваційної структури:

- переважання діяльнісного та результативного компонентів над потребним і когнітивним;
- неповна структура мотивації (не всі категорії присутні в індивідуальних профілях);
- наявність зовнішньої, але не внутрішньої збалансованості мотивів;
- перевага процесуальної регуляції, яка відображає ситуативну, емоційно зумовлену активність;
- залежність мотивації від зовнішнього підкріплення (схвалення, підтримка, позитивна оцінка).

Для прикладу, можна розглянути загальний аналіз юнки з обмеженими можливостями (Досліджувальна №10). Профіль респондента характеризується домінуванням мотиву досягнення, що проявляється у прагненні до результату та потребі у зовнішньому схваленні. Структура мотивації майже повна, відсутні лише окремі елементи потребового компонента у межах мотиву уникнення. Це

свідчить про відносну сформованість мотиваційної системи, але з деякими функціональними прогалинами.

Під час аналізу змісту окремих текстів виявлено, що баланс мотивів у межах кожної ситуації не завжди зберігається. Зокрема, у другій та п'ятій ситуаціях відсутні ознаки мотиву уникнення, що свідчить про моноспрямовану активність, орієнтовану переважно на досягнення результату без врахування потенційних ризиків або труднощів (Рис.3.2).

У структурі мотивів спостерігаються такі тенденції:

- Мотив досягнення представлений переважно діяльнісним компонентом — активністю, спрямованою на досягнення конкретної мети (*Наприклад: “Після напруженого дня Аліса разом зі своїм хлопцем вирішили відпочити, читаючи цікаву статтю”*).
- Мотив уникнення проявляється здебільшого через результативний компонент, що відображає негативний емоційний стан (*“Спершу вони кепкували один з одного, потім посварилися через хлопця, і згодом ситуація лише погіршувалася”*).

Основним домінантом мотиваційної системи виступає успіх (26%), що визначає орієнтацію респондента на досягнення позитивного результату. Водночас регуляція переважно процесуальна, тобто самооцінка формується не стільки на основі усвідомленої цілі, скільки через оцінку власних зусиль у процесі діяльності. Це дає підстави вважати, що активність досліджуваного не завжди є цілеспрямованою, адже бракує внутрішньої потребової мотивації.

Особливе місце займає компонент позитивного підкріплення (13%), який підкреслює залежність респондента від думки референтного оточення. Саме соціальна оцінка є визначальним чинником підтримання активності.

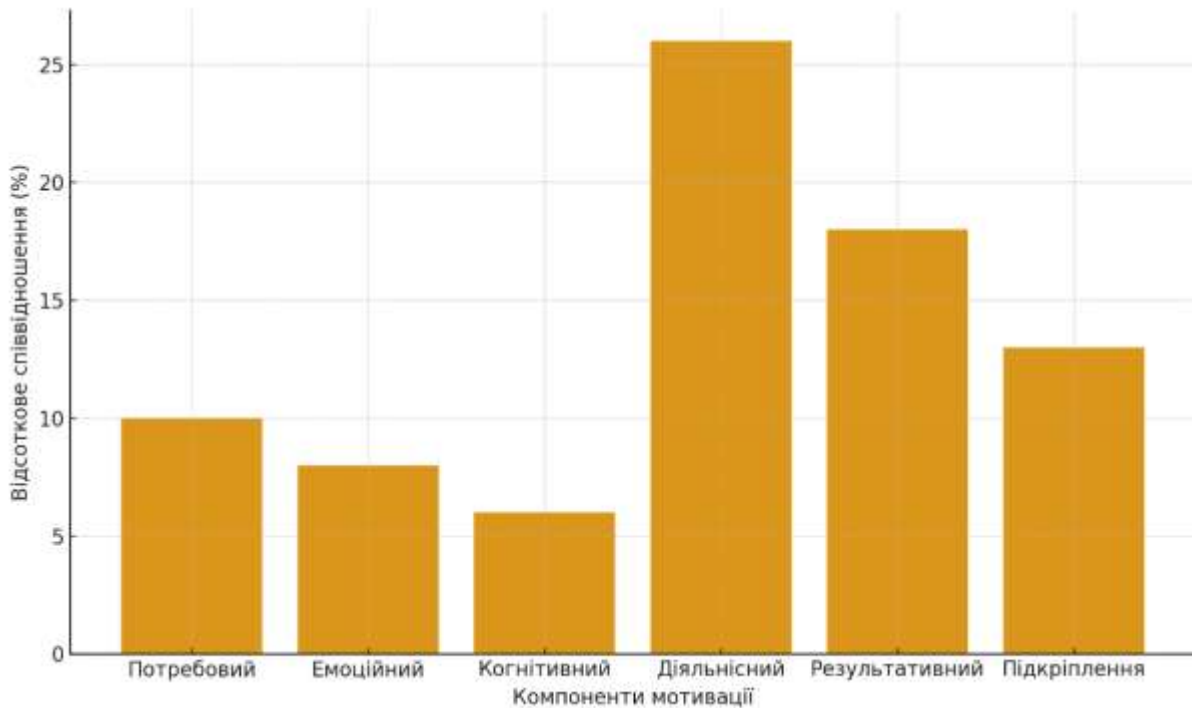

Рис. 3.2 Індивідуальний профіль мотивації досягнення досліджуваного №10.

У підсумку можна стверджувати, що найчастіше у цього респондента проявляються діяльнісний і результативний компоненти, що свідчить про прагнення до успіху, але з обмеженою внутрішньою узгодженістю. Спостерігається зовнішня збалансованість мотиваційної системи, тоді як внутрішній баланс між компонентами — частковий. Це дозволяє зробити висновок, що у юнаків з обмеженими можливостями переважає мотив досягнення успіху, який виступає провідною силою досягнення, хоча діяльність часто має ситуативний або емоційно-залежний характер (рис. 3.3). Інші компоненти — пізнавальний, діяльнісний, очікування успіху, позитивне підкріплення та спрямованість — мають близькі між собою значення, що формує зовнішню рівномірність мотиваційної структури, але не свідчить про її повну внутрішню інтегрованість. Такий розподіл вказує на частково сформовану, дещо фрагментовану мотиваційну систему: прагнення до успіху виражене, однак підтримується переважно через конкретну діяльність, тоді як емоційно-ціннісні й цільові аспекти залишаються менш усталеними. У цілому це підтверджує, що

мотив досягнення в юнаків з обмеженими можливостями є наявним, проте його реалізація залежить від ситуаційних чинників і не завжди супроводжується внутрішньою узгодженістю окремих мотиваційних компонентів.

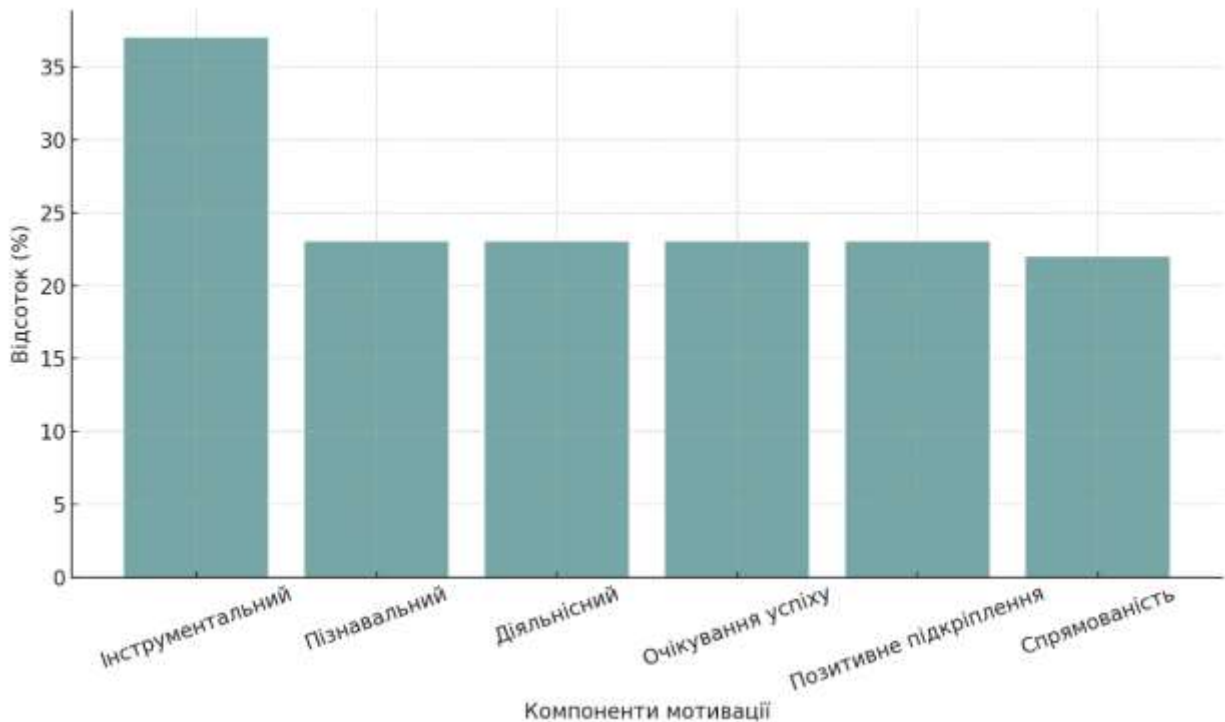

Рис. 3.3 Показники повноти та збалансованості мотиваційної структури юнаків з обмеженими можливостями

3.4.2. Контрольна група

Для порівняння розглянемо результати юнаків із типовим психофізіологічним розвитком, що становлять контрольну групу. На відміну від попередньої групи, структура мотивації у більшості досліджуваних є повною — у їхніх текстах представлені всі основні компоненти: потребовий, емоційний, когнітивний, діяльнісний та результативний. Це свідчить про вищий рівень внутрішньої узгодженості мотиваційної системи та більш зрілий механізм саморегуляції поведінки.

Найчастіше виявляється потребовий компонент (П), який забезпечує спрямованість активності на досягнення особистісно значущих цілей. У

поєднанні з когнітивним та діяльнісним компонентами це вказує на свідоме й осмислене ставлення до діяльності, орієнтоване на довготривалу перспективу. Для цієї групи характерна чітка націленість на досягнення успіху і водночас здатність утримувати емоційну рівновагу в процесі реалізації цілей.

На відміну від експериментальної групи, у більшості текстів контрольної групи спостерігається як зовнішня, так і внутрішня збалансованість мотивів. Це означає, що у межах кожного опису взаємодіють і гармонійно співіснують мотиви досягнення та уникнення, емоційні й когнітивні елементи, що формують цілісну систему мотивації досягнення.

Крім того, для цієї групи характерна результативна регуляція поведінки — досліджувані орієнтуються на досягнення конкретного результату, аналізують власні дії, оцінюють наслідки, а не лише переживають процес. Така регуляція засвідчує розвинену рефлексивну здатність, вміння передбачати результат і нести відповідальність за власні рішення.

Тексти контрольної групи демонструють наявність логічної побудови сюжету, глибину емоційного аналізу, реалістичне бачення власних дій. Наприклад, досліджуваний №15 у ситуації «спілкування з ровесниками» описує дружню підтримку, здатність до компромісу та взаємоповагу, що відображає сформований механізм соціально спрямованої саморегуляції. У порівнянні з юнаками з обмеженими можливостями, тут емоційна сфера більш інтегрована з когнітивною, що забезпечує гармонійність поведінки та стабільність особистісної позиції.

Таким чином, для юнаків із типовим розвитком характерні такі особливості мотиваційної структури:

- повнота структури (представлені всі компоненти мотивації);
- наявність як зовнішньої, так і внутрішньої збалансованості мотивів;
- домінування мотиву досягнення при оптимальному рівні контролю емоційних станів;

- переважання результативної регуляції над процесуальною;
- високий рівень усвідомленості та цілеспрямованості поведінки;
- здатність до самостійної оцінки ефективності власної діяльності.

Загалом, мотиваційна структура контрольної групи є більш інтегрованою, збалансованою та функціонально ефективною. Її учасники не лише прагнуть досягнення, а й здатні планувати, аналізувати та коригувати власні дії. Це вказує на зрілість системи мотиваційної саморегуляції, що забезпечує вищий рівень особистісної автономії.

Дані, подані на рис. 3.4, узгоджуються з якісним аналізом текстів і підтверджують високий рівень інтегрованості мотиваційної структури юнаків контрольної групи. Потребовий та діяльнісний компоненти мають однаково високі значення (по 52%), що свідчить про стійку внутрішню мотивацію та здатність підтримувати активність упродовж реалізації цілей. Дещо нижчий показник результативного компоненту (41%) не знижує цілісності структури, а радше вказує на збалансоване поєднання процесуальної та результативної орієнтацій. Найвищий інтегральний показник — 62% — відображає загальну повноту й узгодженість мотиваційної системи, що вирізняє цю групу від експериментальної та підтверджує сформованість механізмів саморегуляції, рефлексії та відповідальності за власну діяльність.

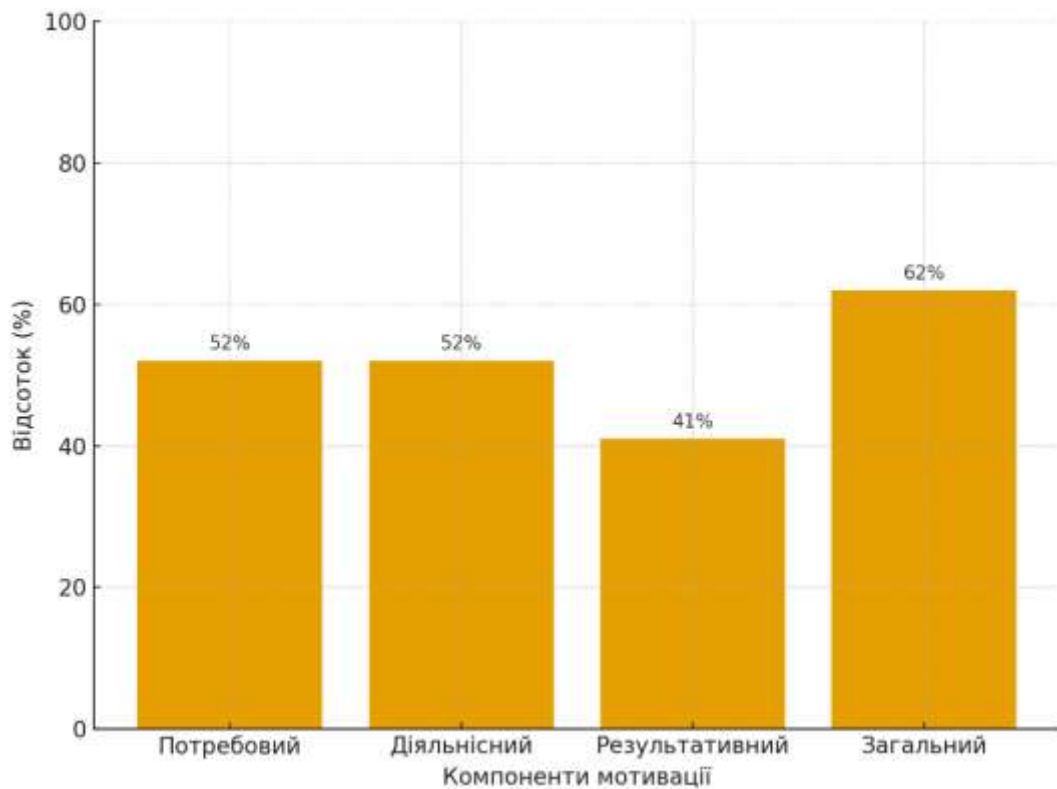

Рис. 3.4 Порівняння показників повноти та збалансованості мотиваційної структури юнаків з контрольної групи

3.5. Аналіз структури мотивації досягнення за індивідуальними показниками

З метою поглибленого розуміння взаємозв'язків між окремими компонентами мотиваційної структури було проведено факторний аналіз індивідуальних результатів обох груп респондентів – юнаків з обмеженими можливостями (експериментальна група) та юнаків з контрольної групи. Методом головних компонентів було виокремлено провідні фактори, що пояснюють більшу частину дисперсії показників мотивації досягнення.

3.5.1. Факторно-семантичне поле для юнаків з обмеженими можливостями

За результатами факторного аналізу (рис. 3.5) у молоді з обмеженими можливостями було виокремлено два провідні фактори, що відображають специфіку їх мотиваційної організації.

➤ Перший фактор об'єднує змінні, пов'язані з уникненням невдачі — *активність уникнення, негативний емоційний стан, очікування невдачі та негативне підкріплення*. Їх скупчення в одній зоні факторного поля свідчить про високий рівень емоційної чутливості та схильність реагувати на труднощі через тривогу, страх оцінки чи очікування несприятливого результату. Найтісніший зв'язок спостерігається між активністю уникнення та негативним емоційним станом, що підтверджує переважання емоційно-зумовленої регуляції поведінки, коли дії визначаються не раціональним вибором, а переживаннями, викликаними фрустраційними ситуаціями. Така структура відповідає зовнішньому типу мотивації, за якого поведінка регулюється емоційними реакціями та контекстом, а не стійкими внутрішніми цілями.

➤ Другий фактор відображає мотиваційні тенденції досягнення — *активність досягнення, успіх, потреба в досягненні та позитивний емоційний стан*. Їх розташування в протилежній зоні факторного простору демонструє наявність прагнення досягти результату, проте ця тенденція значною мірою залежить від зовнішнього схвалення та підтримки. Зв'язок між потребою в успіху і позитивним підкріпленням вказує на те, що мотивація досягнення у цієї групи має соціально залежний характер: внутрішня впевненість у результаті часто потребує підтвердження з боку значущих осіб.

У межах першого фактора спостерігається тісний кореляційний зв'язок між показниками *активності уникнення (АУ)* та *негативного емоційного стану (НЕС)*, що свідчить про домінування емоційного реагування при фрустрації та невдачах. Такі взаємозв'язки відображають тенденцію до зовнішньої мотивації,

коли поведінка регулюється емоційними станами, а не усвідомленими цілями. Водночас по другому фактору простежується зв'язок між *потребою в успіху* (ПУ) та *позитивним підкріпленням* (П+), що свідчить про наявність орієнтації на досягнення, але залежної від зовнішнього схвалення.

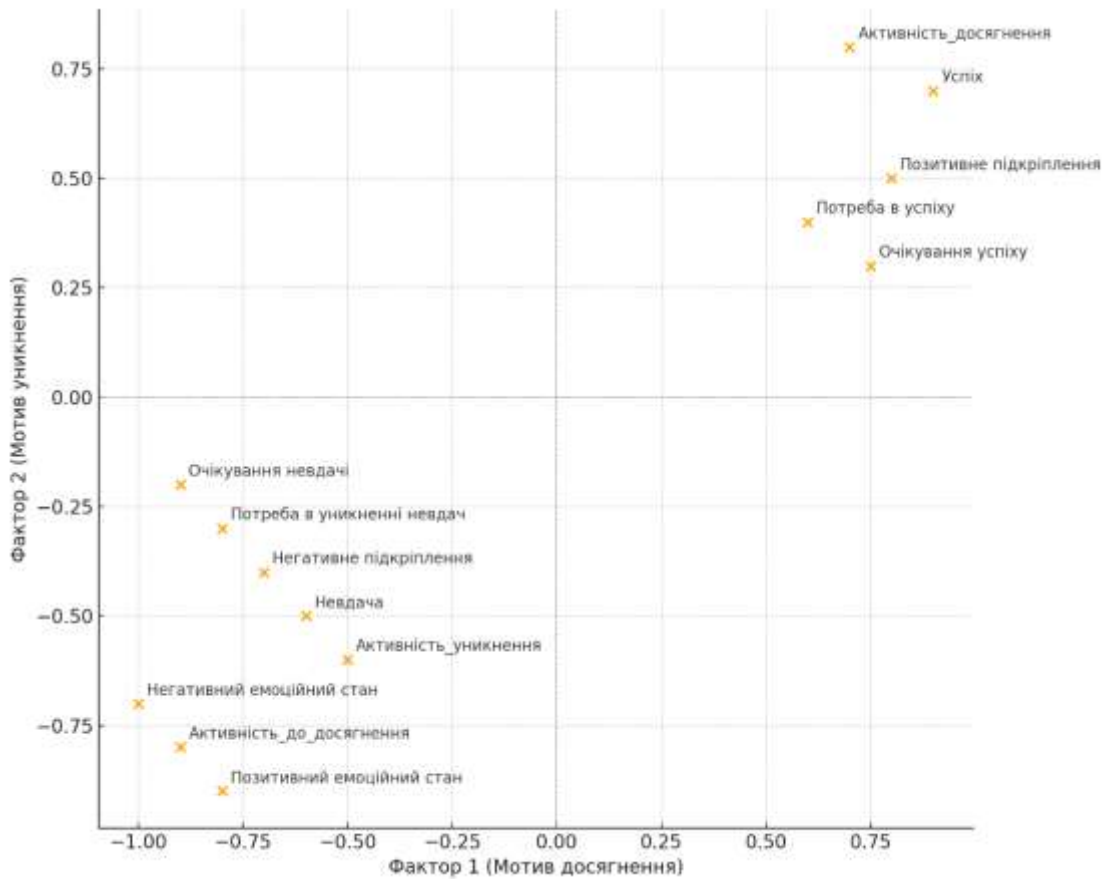

Рис. 3.5 Факторне поле для юнаків з обмеженими можливостями

Загальна структура факторного поля свідчить про неповну інтегрованість мотиваційної системи: компоненти досягнення та уникнення невдачі виявляють значну полярність, не утворюючи збалансованої взаємодії. Прагнення до успіху співіснує з очікуваннями невдач та емоційною напругою, що послаблює внутрішню мотиваційну узгодженість. Провідним регулятором поведінки виступає емоційно-результативний тип мотивації: саме переживання успіху чи невдачі визначає активність юнаків, а не стабільні цілі чи автономні наміри.

Таким чином, структура мотивації юнаків з обмеженими можливостями характеризується неповною інтегрованістю: прагнення до успіху співіснує з очікуванням невдач і тривогою, а емоційна сфера часто відіграє регулятивну роль. Основу мотиваційного поля становить емоційно-результативний тип регуляції, коли переживання успіху чи невдачі виступає визначальним чинником для подальшої поведінки.

3.5.2. Факторно-семантичне поле контрольної групи (юнаків з нормальним розвитком)

Для контрольної групи також було виділено два провідні фактори (рис. 3.3.2), однак їхня структура відображає більш гармонійний і зрілий характер мотивації досягнення.

➤ Перший фактор включає *активність досягнення, позитивний емоційний стан, успіх і потребу в досягненнях*. Їхнє групування у правій верхній частині факторного поля вказує на внутрішню мотивацію, цілеспрямованість і здатність підтримувати стабільний емоційний фон у процесі досягнення цілей. Цей фактор відображає зрілий механізм саморегуляції, що забезпечує продуктивну поведінку та адекватне управління власними ресурсами.

➤ Другий фактор репрезентує компенсаторні механізми: *очікування невдачі, негативне підкріплення та активність уникнення*. Їх розташування у нижній лівій частині поля засвідчує збереження усвідомлення можливих труднощів, однак без домінування тривожності чи регресивного уникнення. Для цієї групи негативні індикатори не мають визначального впливу на поведінку, а виконують функцію корекції та адаптивного прогнозування.

У цілому факторне поле контрольної групи має збалансований характер: фактори взаємодоповнюють один одного, створюючи умови для когнітивно-результативної регуляції поведінки. На відміну від експериментальної групи, у юнаків з нормальним розвитком мотиваційна структура є повною та

гармонійною, що вказує на вищий рівень саморегуляції, сформовану потребу досягнення та внутрішню мотивацію досягнення.

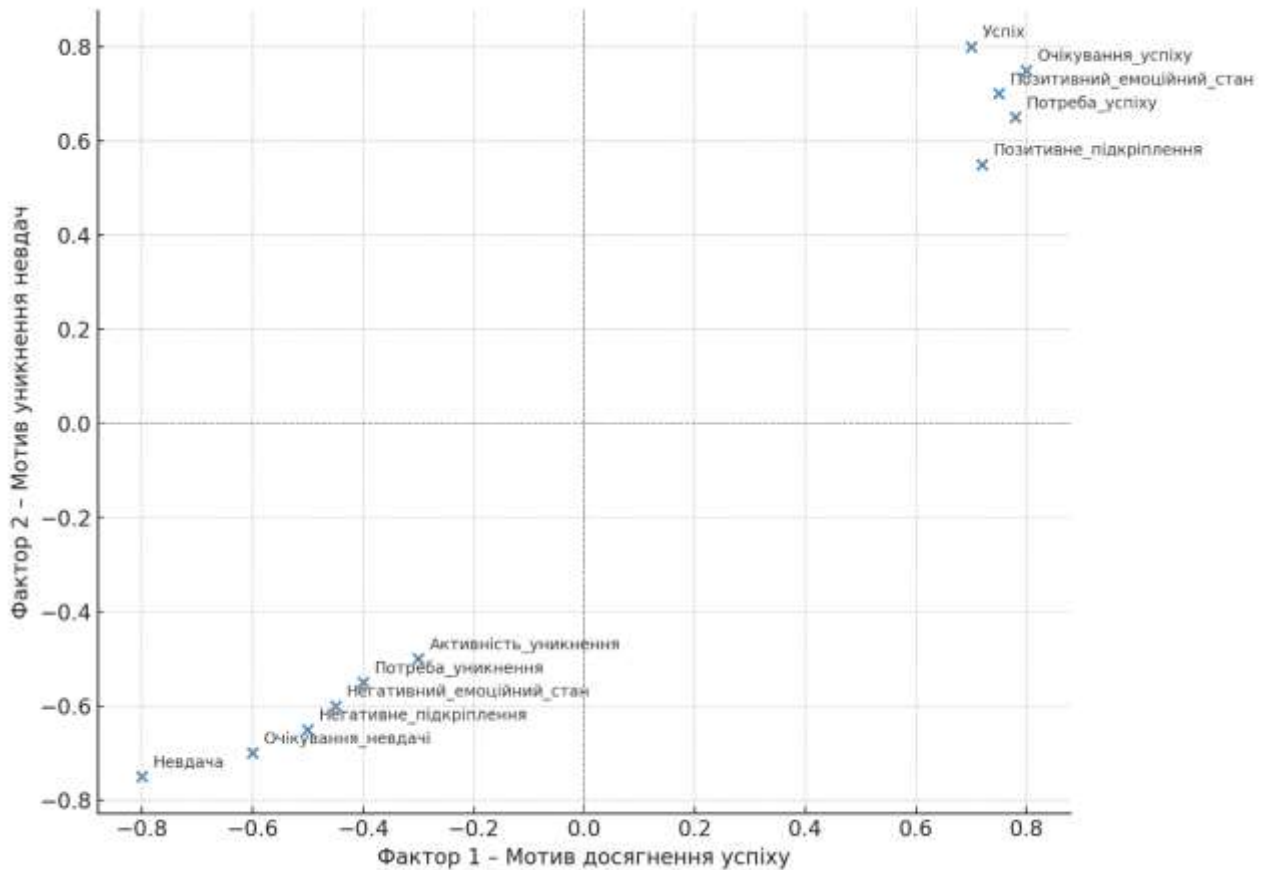

Рис. 3.6 Факторне поле для юнаків контрольної групи

Підсумовуючи, у юнаків з обмеженими можливостями мотиваційна структура має фрагментарний характер. Емоційна сфера виступає основним регулятором поведінки, тоді як когнітивний компонент менш виражений. Для контрольної групи притаманна цілісна та збалансована мотиваційна система, де потреба у досягненні поєднується з орієнтацією на успіх і внутрішнім самоконтролем. Факторний аналіз підтверджує гіпотезу про вплив психофізіологічного розвитку на структуру мотивації досягнення: обмеження у розвитку супроводжуються переважанням емоційно-захисних механізмів над мотивацією досягнення.

Висновки до розділу 3

1. Емпіричне дослідження продемонструвало суттєві відмінності у структурі мотивації досягнення між юнаками з обмеженими можливостями та юнаками з типовим психофізіологічним розвитком. Кількісний аналіз показав, що група юнаків з порушеннями має вищі показники уникнення невдачі та нижчу орієнтацію на успіх, що пов'язано зі зниженою самооцінкою, емоційною нестабільністю та попереднім досвідом неуспіху.

2. Якісний аналіз наративів підтвердив домінування зовнішніх мотивів, підвищену залежність від соціальної оцінки та обмежене уявлення про власні ресурси в основній групі досліджуваних. Натомість юнаки з типовим розвитком демонстрували більш збалансовану структуру мотивації, більший рівень усвідомленості власних цілей та готовність до подолання труднощів.

3. Виявлено, що структура мотиваційної регуляції у юнаків з обмеженими можливостями є менш гармонійною та менш повною. У них частіше виявляється фрагментарність мотиваційних компонентів, що ускладнює планування діяльності та досягнення результативності.

Узагальнення результатів дослідження підтвердило гіпотезу про відмінності в мотиваційних тенденціях і довело значущість психофізіологічних чинників у формуванні мотиваційної сфери старших юнаків.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено теоретичне узагальнення та емпіричне дослідження психологічних особливостей мотивації досягнення у юнаків старшого юнацького віку з різним рівнем психофізіологічного розвитку, що дало можливість сформулювати такі узагальнені висновки:

1. Теоретичний аналіз проблеми показав, що мотивація досягнення є ключовим особистісним утворенням юнацького віку, оскільки забезпечує регуляцію діяльності, визначає спрямованість поведінки та є одним із провідних чинників становлення професійної та особистісної самореалізації. У наукових підходах (Г. Мюррей, Дж. Аткинсон, Д. Мак-Клелланд, Х. Хекхаузен; Л.І. Божович, Л.С. Виготський, І.С. Кон) мотивація досягнення розглядається як інтегративна система, що охоплює мотиви прагнення до успіху та уникнення невдач, які співіснують і визначають поведінкові стратегії особистості. З'ясовано, що для старшого юнацького віку характерним є становлення внутрішньої мотивації, формування «Я-концепції», підвищення ролі самооцінки у регуляції діяльності, що зумовлює підвищену значущість вивчення мотиваційної сфери саме у цей період.

2. Виявлено специфіку розвитку юнаків з психофізіологічними обмеженнями, яка впливає на структуру їхньої мотивації досягнення. Для досліджуваної групи характерними є: знижена впевненість у власній ефективності, підвищений рівень тривожності, залежність від зовнішньої оцінки, нестабільна самооцінка, часті труднощі у плануванні діяльності та її саморегуляції. Ці чинники зумовлюють частіше домінування тенденції уникнення невдач, а також підвищення значущості соціальної підтримки. У юнаків із типовим розвитком більш вираженою є орієнтація на досягнення успіху, самостійність, відповідальність та внутрішня регуляція поведінки.

3. Запропонована теоретична модель структури мотивації досягнення юнаків охоплює потребовий, процесуальний та регуляційний компоненти й

враховує вплив індивідуально-психофізіологічних та соціальних чинників. Модель інтегрує механізми емоційної регуляції, когнітивні оцінки ситуацій досягнення, особливості самооцінки, роль соціальної підтримки та детермінанти діяльнісної активності. Це дозволило обґрунтувати критерії емпіричного дослідження та визначити операціональні змінні для діагностики мотиваційних тенденцій.

4. У ході емпіричного дослідження, аналіз ситуаційних чинників показав, що у юнаків з обмеженими можливостями домінують змішані мотиваційні профілі, в яких поєднуються тенденції досягнення та уникнення. Найбільш вираженими є процесуальна та емоційна регуляції поведінки, що свідчить про переважання емоційного контролю над когнітивним. У контрольній групі переважає орієнтація на успіх, цілеспрямованість і внутрішня мотивація до досягнення.

Аналіз за повнотою та збалансованістю структури мотивації засвідчив, що в учасників з обмеженими можливостями структура є неповною, з переважанням діяльнісного та результативного компонентів. Спостерігається зовнішня збалансованість при недостатній інтегрованості внутрішніх елементів. У контрольній групі структура повна, компоненти взаємодіють гармонійно, що вказує на сформованість когнітивно-результативного типу регуляції.

Факторний аналіз індивідуальних показників дозволив виокремити два провідні фактори: у експериментальній групі — мотив уникнення невдачі (активність уникнення, очікування невдачі, негативний емоційний стан) та мотив досягнення (активність досягнення, позитивне підкріплення, успіх); у контрольній групі — внутрішня орієнтація на успіх і компенсаторний фактор (усвідомлення труднощів без їх емоційного домінування).

Порівняльний аналіз свідчить, що у юнаків з обмеженими можливостями мотиваційна структура характеризується емоційно-захисною спрямованістю та залежністю від зовнішнього підкріплення. У контрольній групі — більш зріла

система саморегуляції, орієнтована на результат, внутрішню відповідальність та досягнення.

Отже, результати дослідження підтверджують гіпотезу про вплив психофізіологічного розвитку на структуру мотивації досягнення. У юнаків з обмеженими можливостями спостерігається переважання емоційно-захисних механізмів над раціональною саморегуляцією, тоді як у юнаків контрольної групи — гармонійна інтеграція мотивів досягнення, потреби досягнення та позитивного підкріплення.

5. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх застосування у діяльності практичних психологів закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, реабілітаційних установ. Дані дослідження можуть бути використані при розробці програм розвитку мотиваційної сфери, профілактики тривожності, корекції поведінкових стратегій уникнення невдач, а також при формуванні індивідуальних траєкторій психолого-педагогічного супроводу юнаків з обмеженими можливостями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аتكінсон Дж. В. Теорія мотивації досягнення / Дж. В. Аتكінсон. К.: Основи, 2008. 240 с.
2. Гаврилова В. М. Психологічні особливості становлення самосвідомості підлітка. *Психологія і суспільство*. 2019. №1. С. 112–119.
3. Дембо Т. Вивчення самооцінки: шкала Дембо – Рубінштейн / Т. Дембо, С. Я. Рубінштейн. Харків: ХНУ, 2015. 36 с.
4. Десі Е., Райан Р. Внутрішня мотивація та самодетермінація в людській поведінці. К.: Видавництво Університету «Україна», 2021. 312 с.
5. Дженкінс А. Disability and Motivation: A Study of Adolescents with Physical Disabilities // *Journal of Applied Developmental Psychology*. 2020. Vol. 69. – P. 101–112.
6. Ждан А. Мотивація досягнення як фактор формування досягнення. – К.: Ніка-Центр, 2020. 176 с.
7. Левітов Н. Д. Основи вікової психології. К.: Освіта, 2004. 296 с.
8. Маслоу А. *Toward a Psychology of Being*. – John Wiley and Sons Ltd. , 1998. 283 с.
9. Мак-Клелланд Д. Досягнення як людський мотив. К.: Перун, 2006. – 224 с.
10. Назарова І. В. Соціально-психологічна адаптація осіб з інвалідністю: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2019. 208 с.
11. Боришевський, М. Й. Особистість у вимірах самосвідомості: розвиток, становлення, самореалізація. Київ: Либідь, 2010. 360 с.
12. Плахотнік О. В. Психодіагностика мотивації досягнення: метод. рек. – К.: Академія, 2016. 224 с.
13. Романова І. Мотиваційна регуляція поведінки в юнацькому віці. *Психологічний журнал*. 2021. №3. С. 78–83.

14. Сікора І. Психологічні умови досягнення учнів старших класів з особливими освітніми потребами. *Освіта регіону*. 2020. №4. С. 114–119.
15. Хекхаузен Х. *Motivation and Action*. Cambridge University Press. 2008. 398 с.
16. Шевченко С. В. Теоретичні засади мотивації особистісного зростання. *Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди*. 2021. №2. С. 45–52.
17. Щукіна Г. І. Психологія мотивації. К.: Либідь, 2005. 218 с.
18. Andrushko, Y. (2021). Results of approbation of the program for the development of active imagination in adolescents. *Insight: The Psychological Dimensions of Society*, 5(5).
19. Di, B., Ismail, H. N. (2025). Achievement Motivation in Adolescence: Associations with Gender, Family Structure, and Residence. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 14(2).
20. Jenkins, A. (2020). Disability and Motivation: A Study of Adolescents with Physical Disabilities. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 69, 101–112.
21. Marbun, A. M., Tricia, E., Uranus, H. C. (2024). The Role of Academic Motivation with Emotional Intelligence in Late Adolescence. *Edunity*, 3(12).
22. Murray, G. (2001). *Personality Structure*. Moscow: Psychologia. 178 p.
23. Maslow, A. (1998). *Toward a Psychology of Being*. New York: Wiley, 283 p.
24. McClelland, D. (2006). *Achievement as a Human Motive*. Kyiv: Perun. 224 p.
25. Heckhausen, H. (2008). *Motivation and Action*. Cambridge University Press. 398 p.
26. Raufelder, D. et al. (2021). The role of the learning environment in adolescents' motivational development. *Motivation and Emotion*, 45.
27. Rogers, C. R. *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin, 1961.
28. Wang, J. et al. (2024). Navigating the school transition: Changes in

achievement motivation. *Journal of School Psychology*.

29. Efthymiadou, E. (2024). Adolescents' possible selves, motivation and academic achievement. *Psychology Journal*.

30. Motivation in Learning Disabilities and the Impact of ICTs (2023).

31. Motivational Sphere of Young People with Disabilities (2020).

32. The Nexus of Self-Concept and Achievement Motivation among Handicapped Students (2024). *Journal of Education and Practice*, 15(8).

33. Family Variables and Achievement Motivation of Students with Disabilities (2024). *International Journal of Educational Advancement*, 13(2).

34. Popova, O. (2025). Achievement Motivation and Personal Development. *Pedagogical Sciences*.

35. Moskalenko, O. V. (2025). Psychological and pedagogical aspects of achievement motivation formation. *Rehabilitation & Recreation*.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ситуація « Спорт »

Ситуація « Професійне самовизначення»

Ситуація « Стосунки»

Ситуація « Навчання»

Ситуація « Сім'я»

Ситуація « Спілкування з однолітками»

	Показник	Фактор 1	Фактор 2
№1	Активність_досягнення	0.227	-0.057
№2	Активність_уникнення	-0.086	-0.554
№3	Позитивний_емоційний_стан	0.089	0.587
№4	Негативний_емоційний_стан	0.276	-0.204
№5	Позитивне_підкріплення	0.454	0.312
№6	Негативне_підкріплення	-0.228	0.404
№7	Очікування_успіху	-0.306	0.115
№8	Очікування_невдачі	-0.321	-0.0
№9	Потреба_в_успіху	0.473	0.052
№10	Потреба_уникнути_невдач	0.422	-0.166

Рис.1 Факторні навантаження мотиваційних компонентів (юнаки з обмеженими можливостями)

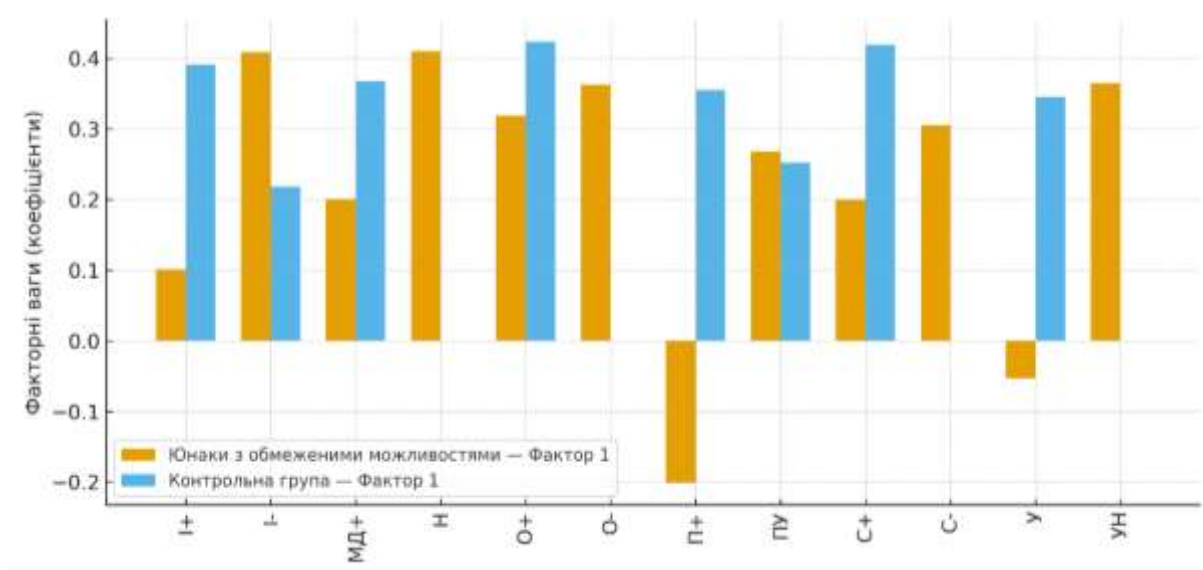

Рис.2 Факторні ваги (порівняння груп)

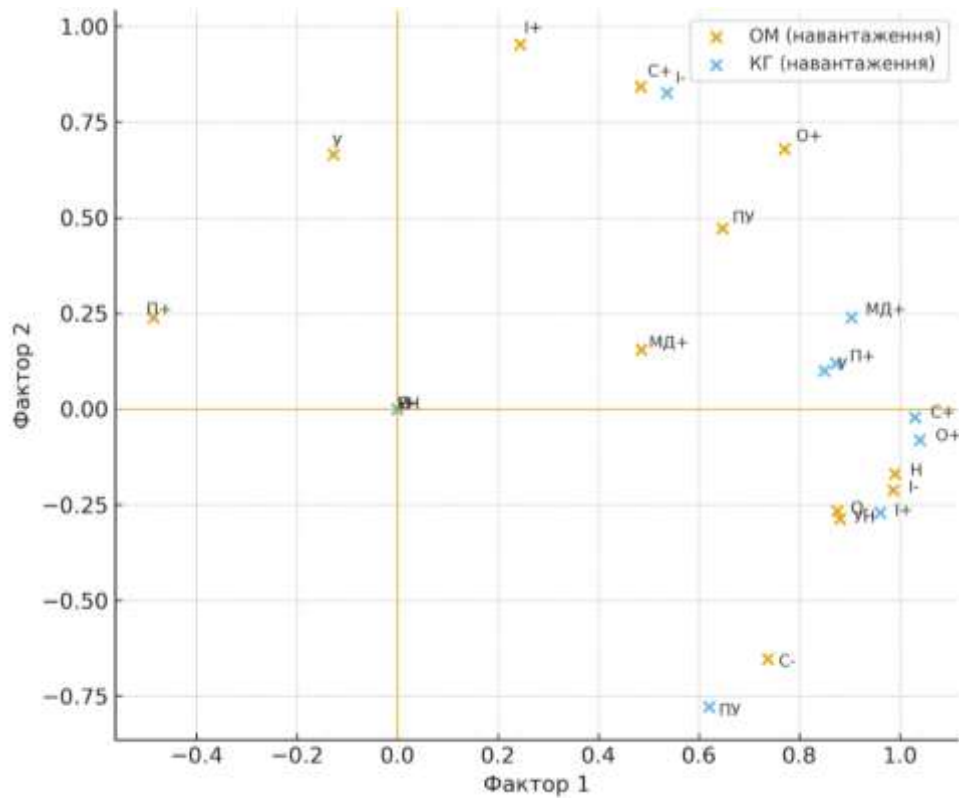

Рис.3 Факторне навантаження: комбінована група

	Активність_дост_активність_у_дослідженні_емоцій_позитивне_підтримання_підтримання_успішного_наслідків_потреба_в_увазі_потреба_уникнути_нев	Активність_дост_активність_у_дослідженні_емоцій_позитивне_підтримання_підтримання_успішного_наслідків_потреба_в_увазі_потреба_уникнути_нев	Активність_дост_активність_у_дослідженні_емоцій_позитивне_підтримання_підтримання_успішного_наслідків_потреба_в_увазі_потреба_уникнути_нев	Активність_дост_активність_у_дослідженні_емоцій_позитивне_підтримання_підтримання_успішного_наслідків_потреба_в_увазі_потреба_уникнути_нев	Активність_дост_активність_у_дослідженні_емоцій_позитивне_підтримання_підтримання_успішного_наслідків_потреба_в_увазі_потреба_уникнути_нев	Активність_дост_активність_у_дослідженні_емоцій_позитивне_підтримання_підтримання_успішного_наслідків_потреба_в_увазі_потреба_уникнути_нев	Активність_дост_активність_у_дослідженні_емоцій_позитивне_підтримання_підтримання_успішного_наслідків_потреба_в_увазі_потреба_уникнути_нев	Активність_дост_активність_у_дослідженні_емоцій_позитивне_підтримання_підтримання_успішного_наслідків_потреба_в_увазі_потреба_уникнути_нев	Активність_дост_активність_у_дослідженні_емоцій_позитивне_підтримання_підтримання_успішного_наслідків_потреба_в_увазі_потреба_уникнути_нев	Активність_дост_активність_у_дослідженні_емоцій_позитивне_підтримання_підтримання_успішного_наслідків_потреба_в_увазі_потреба_уникнути_нев
№1	-0.26	-0.1	2.37	0.58	2.64	0.74	-1.68	-0.06	1.71	0.06
№2	0.26	0.38	-0.45	-1.25	0.1	-0.31	0.56	-1.94	0.71	0.75
№3	-0.55	-1.04	-0.57	-1.74	0.48	0.59	1.3	0.22	2.77	0.37
№4	1.24	-0.69	0.66	-0.22	0.57	0.95	-0.31	0.32	1.23	-1.15
№5	1.75	-0.96	0.96	0.16	1.5	-0.83	1.58	-0.42	0.16	1.01
№6	0.02	-0.43	2.15	-0.1	0.48	-0.71	-0.35	0.31	0.13	1.43
№7	-1.11	-2.03	1.85	0.47	1.08	0.55	0.06	-0.34	1.32	1.69
№8	2.29	0.76	1.94	0.32	0.59	1.61	-0.29	1.55	1.61	0.25
№9	1.18	0.27	-0.08	0.95	0.89	-0.21	-0.24	0.82	1.36	2.06
№10	0.93	0.56	-0.18	0.48	1.97	-1.14	-0.83	0.56	0.63	0.55
№11	-0.91	-0.36	-0.19	-1.92	1.37	1.12	0.31	-1.61	1.9	0.27
№12	0.59	0.08	1.57	-0.99	0.57	-0.42	0.24	-0.24	-0.66	-0.02
№13	0.74	-0.7	1.73	-0.53	1.66	-0.51	0.34	0.45	0.21	-0.8

Рис.4 Зведена таблиця нормалізованих показників мотиваційної структури (контрольна група)

	Активність досягнень	Активність у вільний час	Високі стандарти	Високі стандарти	Високі стандарти	Високі стандарти	Високі стандарти	Високі стандарти	Високі стандарти	Високі стандарти	Високі стандарти
№1	0.11	0.51	0.09	1.29	-0.37	-0.26	-1.46	0.6	0.86	0.12	
№2	0.91	0.76	0.07	1.56	-0.96	1.81	1.14	0.08	-0.13	-1.76	
№3	-1.24	-1.19	1.2	-0.49	1.2	0.6	-1.19	0.81	0.09	-0.33	
№4	-0.46	1.66	-0.06	2.6	1.47	-0.83	-1.16	-0.18	1.37	1.16	
№5	0.1	0.64	-0.9	0.05	-0.74	0.94	-0.04	0.01	-1.31	-0.35	
№6	2.33	0.44	-1.26	-0.48	0.14	-0.83	-2.11	0.06	1.12	0.88	
№7	1.59	0.27	0.06	2.25	0.69	2.13	0.08	0.78	1.55	2.53	
№8	-0.01	2.19	-0.97	1.92	-0.87	-0.6	-0.63	0.48	-0.34	-0.04	
№9	0.96	0.41	0.75	1.64	1.24	0.15	0.43	-1.53	1.77	0.83	
№10	0.41	0.42	0.28	0.02	-0.7	0.79	-0.01	2.04	1.09	-1.04	
№11	-0.04	1.32	-0.31	1.77	-1.09	-0.18	1.0	2.33	1.4	1.44	
№12	-0.63	0.6	-0.65	0.59	-0.55	-0.39	-0.8	-0.04	0.21	1.43	
№13	-0.85	1.38	-0.07	-0.69	-0.07	0.85	0.9	1.43	-0.74	-0.16	

Рис.5 Зведена таблиця нормалізованих показників мотиваційної структури
(юнаки з обмеженими можливостями)